

ARKIV SOM BESÖKSMÅL

En kvalitativ studie av nutiden och framtiden

Sandra Nilsson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Charlotte Hagström

År: 2011

© Författaren

Archives as a visitor destination. A qualitative study of present and future

Abstract

The aim and purpose of this thesis is to examine the relationship between archives and cultural tourism and how people within the Swedish archives sector relate to this. Specifically, the aim is trying to find out if and how the selected archives are using (cultural)tourism and for example marketing to attract new visitors to their institutions. But also to see if it is so that the archives and their organizations leaders really want to become places to visit, if they really want to open up and become "popularized" or if there is a change aversion. The overall research questions are about *How and if the archives work towards the archives becoming places to visit and a part of cultural tourism.*

To investigate these attitudes I used the following questions: Does the archivists see the archives as a visitor destination and as part of cultural tourism? Has the individual institutions formulated some strategies, plans or assignments to become visitor destinations? Would the archivists like the archives to become visitor destinations? If not, why? Is there conservatism within the Swedish archives sector when it comes to opening up the archives more as a visitor destination?

These questions have been answered by conducting interviews and studying literature and organizations.

The study has shown that there is an overall positive attitude within the Swedish archives sector for archives to become visitor destinations, but almost no one knows how to implement this in reality. Most of the archives blame their economic situation for not having the time and energy to produce interesting things for tourists to see or do at the archives, since much of this is to package the information from the archives so that it becomes easy to relate to for non archivists. My study has shown that most of the archives have strategies or plans to become visitor destinations. The national archives have assignments to mediate the archives, how they do it is up to the individual archives. When it comes to conservatism among the archivists I could not say how many people that are in some degree conservative, but I can say that the persons that I interviewed at least wasn't aware of themselves being conservative. Overall the archives in Sweden are much more open today than for just 15 years ago.

Keywords

Kulturturism/ Cultural tourism, Kulturarv/ Cultural Heritage, Arkiv/ Archive, Arkivvetenskap/Archival Science, ABM/ALM, Besöksmål/Visitor destination, Släktforskningsturism/ Ancestral Tourism & Genealogical Tourism, Upplevelse/Experience, Autenticitet/Authenticity, Identitet/Identity

Tack till

Utan hjälp och värdefull insikt från flera personer hade denna uppsats inte kunnat bli skriven. Först vill jag tacka min handledare, Charlotte Hagström för ovärderlig hjälp under hela processen. Allra mest tacksam är jag till de personer som låtit mig intervjua dem och ta del av deras kunskaper om arkiv och hur deras organisationer relaterade eller skulle kunna relatera till turism och besöksmål. Ett tack vill jag även rikta till min seminarieledare, Björn Magnusson Staf samt mina seminariekamrater för värdefulla insikter och kommentarer under uppsatsskivandets gång. Speciellt tack till Anna och Maria som opponerade under seminariet, era kommentarer hjälpte mycket när uppsatsen skulle färdigställas.

Personen som med en föreläsning initierade denna uppsats, Christer Bogefeldt, är den jag har att tacka för att uppsatsen blev skriven. Han bidrog med en uppmuntran och uppmaning om att en uppsats om arkiv relaterat till turism verkligen behövdes i Sverige. Mitt under pågående uppsatsskrivande, ett par dagar efter att jag egentligen skulle träffat honom, men han fått förhinder, avled han plötsligt och fick aldrig se denna uppsats i sitt färdiga skick. Denna är till dig Christer, för att hedra ditt arbete.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning och Bakgrund	5
Syfte och frågeställningar	6
Metod	6
Materialinsamling	6
Urvalsförfarande	6
Intervjuer	7
Etiska aspekter	8
Begreppsdefinitioner	9
Teori och Tidigare forskning	12
Kulturarv	12
Kulturturism	13
Upplevelseindustri och Upplevelseekonomi	15
Autenticitet och Identitet	16
Släktforskningsturism	16
Turistekonomiska modellen (TEM)	18
Politik	18
Kulturturism och arkiv	20
Utbyggnad Arkivcentrum Syd	20
Perspektiv från tre arkiv	24
<i>Blekingearkivet</i>	24
<i>Vimmerby kommun- och föreningsarkiv</i>	25
<i>Värmlandsarkiv</i>	26
Ancestral Tourism	28
Turistekonomiska modellen	29
Sammanfattande analys, slutsatser och diskussion	31
Sammanfattning av intervjuerna	31
Koppling till litteratur	32
<i>Ekonomi och politik</i>	32
<i>Nischarkiv och samarbetslösningar</i>	33
<i>Autenticitet och Identitet</i>	34
<i>Yrkesintegritet och Maktperspektivet</i>	35
Besvarande av forskningsfrågor	35
Avslutning	37
Källförteckning	38
Bilaga 1	44
Intervjuguide	44

Inledning och Bakgrund

Arkiven har en central roll och fyller viktiga funktioner i samhället. Att ha tillgång till "allmänna handlingar" som vi har i Sverige är en demokratisk rättighet som många tyvärr inte tar vara på. En orsak till att man inte tar vara på rättigheten är att man inte vet att den existerar. Huvuddelen av den svenska populationen vet inte vad ett arkiv gör eller vad som finns där och speciellt inte vilken stöttepelare det är i det samhälle som är Sverige. Ett sätt att få fler intresserade av arkiv är att göra dem öppnare och i viss mån mer "populistiska", en förlängning av detta blir att se hur arkiven kan vara en del av en besöksström. Få platser/arkiv har funderat i termer av arkivturism och väldigt lite är skrivet om det. Detta är en del av anledningen att min uppsats handlar om arkiven som besöksmål.

Arkiv som besöksmål är intressant att undersöka för att arkiven är del av vårt gemensamma kulturarv och har i uppdrag att vara öppna och tillgängliga för allmänheten. Hur de uppfyller det är oftast upp till arkiven själva. Uppsatsen skrivs i syfte att lyfta upp ett nytt fenomen, ett fenomen som det hittills inte skrivits mycket om.

Våren 2010 lyssnade jag en mycket inspirerande föreläsning av Christer Bogefeldt från Riksarkivet i Stockholm. Under slutet av föreläsningen nämndes kort något om Ancestral Tourism, ett sätt att med hjälp av genealogi/släktforskning locka människor till det landet där deras förfäder kommit ifrån. Denna föreläsning blev för mig början på ett intresse för arkiven som besöksmål. Ancestral Tourism är enligt Bogefeldt fortfarande ett relativt okänt fenomen i Sverige. Det är dock något som är stort exempelvis i Skottland och på Irland, men det har ännu inte slagit igenom i Sverige. Denna föreläsning väckte många tankar hos mig och jag började fundera på om det fanns förutsättningar för en liknande verksamhet inom den svenska arkivvärlden. Intresset för detta nya grepp att locka nya och utländska besökare till arkiven öppnade så småningom upp för ett bredare intresse, där arkiven som mötesplats och besöksmål står i centrum. Tanken med denna uppsats är därför att undersöka hur arkiven i Sverige används eller kan användas som besöksmål. Uppsatsens upplägg är så att resultatredovisningen består av olika undersökningsområden som till slut smälter samman i analysen.

Varför är då detta ett intressant ämne? Det är en utveckling på det uppdrag som de statliga arkiven har, att vara tillgängliga och att ha utåtriktad verksamhet. Arkiv som besöksmål är ett relativt nytt sätt att se på arkiv, att använda turismen för att nå ett större besöksantal. Eftersom det är ett nytt grepp för många kan det vara svårt att vänja sig vid tanken, speciellt eftersom det är arkivalierna som ska stå i centrum. Om det sedan kommer besökare och tittar i dem så är det ju bara bra. Det är även ett nytt sätt att se på kulturturism, som hittills mestadels har fokuserat på museer och olika platser och sevärdheter man kan skaffa sig vinst på och visa upp för turister.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka relationen mellan arkiv och kulturturism och hur man inom arkivvärlden förhåller sig till detta.

Konkret innebär syftet att försöka ta reda på om och hur de utvalda arkiven använder sig av (kultur)turism och exempelvis marknadsföring för att locka nya besökare till sina institutioner. Men även att se om det är så att arkiven och deras huvudmän verkligen vill bli besöksmål, om de vill öppnas upp och ”populariseras” eller om det finns en förändringsobenägenhet.

Övergripande forskningsfrågor handlar om *Hur och om arkiven arbetar för att arkiven ska bli besöksmål och en del av kulturturismen.*

- Ser arkivarierna arkiven som besöksmål och som en del av kulturturismen?
- Har de enskilda institutionerna några formulerade strategier, planer eller uppdrag för att bli besöksmål?
- Vill arkivarierna att arkiven ska bli besöksmål? Om inte, varför?
- Finns det en konservatism inom den svenska arkivsektorn när det gäller att öppna upp arkiven mer som besöksmål?

Metod

Materialinsamling

Materialinsamlingen har huvudsakligen skett genom intervjuer, som genomfördes perioden 1 februari till 11 mars. I den mån det gick genomfördes intervjuerna personligen, men i något fall har intervjupersonerna önskat att det ska ske via e-post och då har jag accepterat detta och kommer senare i uppsatsen ta ställning till problematiken när det gäller intervjuer som inte sker genom ett personligt möte. Intervjuerna rörande Arkivcentrum Syds utbyggnad transkriberades för att få ett bra underlag att arbeta med. De två intervjuerna som gjordes därefter transkriberades inte i sin helhet, eftersom det fanns bra anteckningar från dessa intervjuer, dock lyssnades de igenom och vissa nyckelpartier transkriberades. E-post intervjuer är redan transkriberade. Intervjumetoden har valts för att kunna få förstahandsinformation från de berörda parterna.

Urvalsförfarande

De personer jag valt att intervjua har delvis blivit utvalda på grund av att jag på något sätt var bekant med deras organisation eller för att jag fått tips från Christer Bogefeldt på Riksarkivet. En av personerna jag planerade att intervjua var Christer Bogefeldt själv, men som jag nämnt tidigare avled han hastig i samband med att intervjun skulle ägt rum. Han skulle intervjuats eftersom han var väldigt kunnig på området och hade många års erfarenhet och intresse av frågor som rör arkiv och turism. Kontakt togs med de arkiv/organisationer han föreslog och de som jag själv sedan tidigare kände till och ansågs vara av intresse för studien. Det fanns ett stort intresse bland de som

valdes ut att deltaga i studien, endast ett par arkiv svarade att jag skulle kontakta via telefon istället, vilket jag inte gjorde, utan jag ansåg att det underlag jag redan fått var adekvat för den undersökning jag ville göra. Helén Bergman på Värmlandsarkiv intervjuades via e-post medan Tomas Olsson på Västra Götalandsregionen, som just nu arbetar med en förstudie av Ancestral Tourism i Sverige, Anki Heimonen på kommun- och folklivsarkivet i Vimmerby och Per Lundin på det enskilda arkivet Blekingearkivet i Bräkne-Hoby intervjuades vid personliga möten. En kontakt via e-post etablerades med Märta Molin på ABM-resurs i Västernorrland, eftersom de har jobbat mycket med den Turistekonomiska modellen (TEM). Av henne fick jag lite material och via e-post svarade hon på de frågor jag hade. Jag gjorde även tre intervjuer med personer i ledande position hos de huvudaktörer som är ansvariga för utbyggnaden av Arkivcentrum Syd (ACS) i Lund. Dessa personer är landsarkivarie Lars Jörvall, universitetsarkivarien Adam Hidestål och vice regionarkivarie Boel Sjöstrand.

Intervjuer

Den huvudsakliga metoden för datainsamling för denna uppsats är intervjuer. Själva ordet intervju kommer från franskans entervue (eng. interview) och betyder möte eller sammanträffande. Det som är kärnan i intervjuer är själva mötet. Eva Fägerborg definierar en intervju som ”en kommunikationsform där någon berättar och besvarar frågor som ställs av en annan person och där det sagda registreras i någon form”, detta kan göras genom bandinspelning, anteckningar eller videoupptagning. Fägerborg beskriver intervjun som ett samtal kring något tema som görs i ett bestämt syfte, nämligen att intervjuaren söker efter en viss kunskap, synpunkt, tankar eller upplevelser som den intervjuade innehar relaterat till det valda temat (Fägerborg 1999, s. 57-59).

En intervju är en social situation och det material som skapas inom ramen för denna blir en form av social konstruktion. Den speciella konstruktion som skapas kan oftast direkt avläsas i transkriberade intervjuer, och man kan då tydligt se hur intervjuaren och den intervjuade under intervjuens gång ”härmar” varandras ordval och ordvändningar. Detta är en anledning till att det är viktigt för intervjuaren att granska sin egen roll att ta hänsyn, speciellt när intervjuaren läser igenom sitt transkriberade material samt vid analysen (Fägerborg 1999, s. 59-61).

Jan Trost skriver i sin bok *Kvalitativa intervjuer* om valet mellan att göra en kvalitativ eller en kvantitativ intervju. Om forskaren är intresserad av vad en viss procent av befolkningen tycker när det gäller en viss fråga så ska denne göra en kvantitativ studie, enligt yrkesjargongen kallas det att man uppskattar befolkningsparametrar och urvalet måste då vara representativt i statistisk mening. Om forskaren däremot vill försöka förstå människors sätt att resonera eller reagera, eller av att urskilja varierande handlingsmönster, så är det en kvalitativ studie som ska genomföras (Trost 2005, s.14). Om man förenklar resonemanget kan man säga att:

Om frågeställningen gäller hur ofta, hur många eller hur vanligt så skall man göra en kvantitativ studie. Om frågeställningen däremot gäller att förstå eller att hitta mönster så skall man göra en kvalitativ studie (Trost 2005, s. 14).

Eftersom jag vill försöka förstå hur arkivarier resonerar och tänker kring arkiv som en del av besöksindustrin så var det självklart att välja en kvalitativ intervjumetod.

En av de stora männen inom intervjuforskning är Steinar Kvale, som tillsammans med Svend Brinkmann har skrivit en intressant bok om kvalitativa intervjuer. Han kallar kvalitativa intervjuer för InterView, och delar in dem i sju olika stadier, som jag i min uppsats har följt och tagit hänsyn till (Kvale & Brinkmann 2009, s.78-79). Kvale & Brinkmann liksom Trost skriver om hur interjuver kan ha olika hög grad av standardisering och strukturering, min ansats i uppsatsen var att försöka genomföra halvstrukturerade intervjuer med olika frågeområden. Frågorna jag ställde under intervjun anpassades delvis efter respondentens svar. De frågor jag ställde fanns i olika huvudområden och beroende på vilket svar jag fick och hur uttömmande detta var så hade jag vissa följdfrågor jag funderat ut tidigare.

Etiska aspekter

Under uppsatsarbete, speciellt när man använder intervjuer, är det viktigt att tänka på de etiska aspekterna (Kvale & Brinkmann 2009, s.78-79). Intervjuerna skedde på frivillig basis och de som inte ville svara tvingades självklart inte att göra detta. I de fall jag transkriberat och citerat från intervjuerna så har jag formulerat om meningarna från talspråk till skrivet språk, men inte på så sätt att jag förvanskat dess innehåll (Trost 2005, s. 107-109). Kontakten med alla mina informanter har skett via e-post och där har jag fått samtycke till en intervju (Trost 2005, s. 105), därför valde jag att inte be informanterna skriva under något samtycke utöver det.

Begreppsdefinitioner

I uppsatsen förekommer det några begrepp som kan vara svåra att veta vad som innefattas, därför följer här förklaringar av de begrepp som används mest frekvent.

Ancestral Tourism & Genealogisk turism

Det engelska begreppet Ancestral Tourism kan på svenska översättas till familjeturism eller släktturism (Norstedts ord). Ancestral Tourism är en del av genealogisk turism, som i sin tur är en nischad turisminriktning (Ray & McCain 2009). Genealogi är på svenska ett annat ord för släktforskning och är definierat som den process som man länkar samman information om födelse, giftermål och död till en form av släkträd (Birthwistle 2005). Människor som vill ha en koppling med det förflutna, och känna till sina rötter använder släktforskning som metod. Många vill veta och förstå vart man kommer ifrån, för att kunna veta vart man är på väg (Josiam & Frazier 2008). Moira Birthwistle beskriver i en artikel om Ancestral Tourism i Skottland att genealogi är en upptäcktsresa och hon påstår att om man inte har börjat söka i sitt familjetråd ännu så har man missat vad som är en av de störst växande fritidssysselsättningar i vår tid. Hon kopplar denna upptäcktsresa till att resan inte är över förrän man har besökt det land eller den ort där förfäderna kom ifrån (Birthwistle 2005). För att få en enhetlighet i uppsatsen kommer jag att använda släktforskningsturism som ett samlat begrepp, förutom under rubriken Ancestral Tourism i resultatredovisningsdelen, eftersom de som äger det projektet själva benämner det så.

Kultur & Kulturarv

Det finns otaliga definitioner av vad kultur är, och ingen tycker samma, men här presenteras något av det jag stött på under uppsatsskrivandet. Den engelska antropologen E.B. Taylor (1871) definierar enligt Macleod & Carrier kultur såsom:

That complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, laws, customs, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society (Macleod & Carrier 2010, s. 11).

Hundra år senare kom den amerikanske antropologen Clifford Geertz med sin definition, som reflekterade den ökande bekymmersamheten inom disciplinen. Han citeras i boken *Tourism, power and culture: anthropological insights*:

Believing with Max Weber that man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefore not an experimental science in search of law, but an interpretive one in search of meaning (Macleod & Carrier 2010, s. 11).

Arkiv, bibliotek och museum är kulturarvsinstitutioner, eller minnesinstitutioner, vars uppdrag i princip är dem samma: samla, organisera, bevara och tillgängliggöra användandet av kulturellt och vetenskapligt kulturarv (Faletar & Bosančić 2005). Definitionen av kulturarv kan dock variera. Kulturarvet är det som vi människor minns, eller som vi vill minnas i den tid vi lever i nu. Man kan även vända på det och säga att kulturarvet är det som vi i nutiden inte har glömt eller det vi inte vill glömma. Med detta synsätt på kulturarv så ser man det som en process där olika aktörer

(institutioner och personer) själv aktivt väljer ut vilka minnen, traditioner och associationer ur historien som ska bli kulturarv för att i olika syften bruka dessa i vår samtid (Strömberg 2007, s. 160). Kulturarv är enligt UNESCO (2010) vårt arv från det förflutna, som vi lever med idag och som vi för vidare till kommande generationer (Southall & Robinson 2011, s. 176). I Sverige har Jonas Grundberg definierat begreppet som: "kulturarv är ett aktivt urval av minnen, traditioner och associationer ur historien som har betydelser för samtiden" (Grundberg 2002, s. 13-14).

Caroline Andersson & Karin Feinhals beskriver i sin magisteruppsats *Kulturarvsturism – för vem och i vilket syfte? – En studie kring kulturarv som besöksmål* kulturarvet:

Kulturarv kan klassificeras som stationära materiella tillgångar, som naturområden, vattendrag och byggnader, och som materiella flyttbara tillgångar vilket kan innefatta föremål och dokument i ett museum eller i ett arkiv. Kulturarv kan också vara icke materiella tillgångar som traditioner, ceremonier, livsstilar, värderingar samt festivaler och kulturella tillställningar (Andersson & Feinhals 2007, s. 17-18).

Kulturturism/Kulturarvsturism

Det finns nästan lika många definitioner av kulturturism som det finns kulturturister, därför är det svårt att finna en enda definition av begreppet (McKercher & du Cros 2002, s. 3). De som presenteras här är ett urval och det som under litteratursökningen uppkommit vid ett flertal tillfällen. Ted Silberberg definierade 1995 i en artikel kulturturism/kulturarvsturism så som:

...visits by persons from outside the host community motivated wholly or in part by interest in the historical, artistic, scientific or lifestyle/heritage offerings of a community, region, group or institution (Silberberg 1995, s. 361).

Denna definition har sedan citerats i otaliga artiklar, och den har i de flesta kretsar blivit en vedertagen definition. En annan intressant definition är enligt McCain & Ray Pat Yales definition från 1991:

...the fashionable concept of 'heritage tourism' really means nothing more than tourism centered on what we have inherited, which can mean anything from historic buildings, to art works, to beautiful scenery (McCain & Ray 2003, s. 715; Yale 1991, s. 21).

Kjell-Åke Aronsson definierar kort kulturturism som turism baserad på lokala och regionala resurser. Dessa inkluderar bland annat kulturella traditioner, språk, historia, kulturella landskap, byggda miljöer, arkeologiska utgrävningar, museum och kulturella aktiviteter såsom festivaler, gallerier, konstattraktioner, teatrar osv. (Aronsson 2001, s. 180).

Autenticitet

Autenticitet kan definieras olika beroende på vad det syftar på. Inom arkiv och kulturarvssektorn i stort är det främst den historia ett föremål eller en plats har och i vilken kontext man kan se denna som vällar diskussion när det gäller autenticitet. Autenticitet i samband med en turismrelaterad upplevelse är både en chans och en utmaning (Heitmann 2011, s. 45). Enligt Frances Brown är begreppet autentiskt

definierat i Collins Concise Dictionary såsom: "of undisputed origin or authorship; genuine" (Brown 1998, s. 77). Autenticitet inom turism kan definieras som:

The value that tourists and hosts place on the development and consumption of what are perceived to be genuine cultural events, products and experiences (Smith, Macleod & Robertson 2010, s. 13).

Inom turism skulle man kunna tala om "authenti-seeking", dvs. att besökarna/konsumenterna söker efter autenticitet bland en mängd produkter, service och upplevelser eller letar efter detta inom sig själva. Detta sökande efter en känsla av mening finns i Maslows hierarkiska behov för självaktualisering, som är associerad med en definition av autenticitet som lyder:

The authentic self is the YOU that can be found at absolute core: it's the part of you that is not defined by your job, or your function, or your role. It is the composite of all your unique gifts, skills, abilities, interests, talents, insights and wisdom. It's all your strengths and values that are uniquely yours and need expression, versus what you have been programmed to believe that you are 'supposed to be and do'. (Yeomana, Brass & McMahon-Beattie 2007, s. 1133)

Identitet

Begreppet identitet kommer från det latinska idem, som betyder densamme. Enligt Lars Denick uttrycker begreppet identitet en tillhörighetsrelation: "Att ha en viss identitet betyder att i något avseende vara 'likadan som' någon eller några andra" (Denick 1998, s. 37). Barbara Czarniawska betonar att identiteten hos en person eller en organisation uppstår från ett samspel mellan aktörer snarare än existerar som en form av innersta natur som konsekvent är utställda (Sahlin-Andersson & Sevon 2003). När begreppet identitet nämns i uppsatsen menas nästan uteslutande lokal identitet, som kan översättas med ordet hembygds-känsla. Denna hembygds-känsla begränsas ofta till en längtan som blir kännbar först när man lämnat hembygden, och förknippas inte sällan med det nationella, folket och riket (Lilja & Emilsson, 1998, s. 7-8). Författarna till boken *Key concepts in tourist studies* definierar identitet:

Identity is concerned with how we see ourselves, whether individually, collectively or as a nation. This shapes all of our value systems and ideology, influencing where and how we travel why (Smith, Macleod & Robertson 2010, s. 99).

Upplevelseekonomi och Upplevelseindustri

Per Strömberg inleder förordet till sin avhandling *Upplevelseindustrins turistmiljöer* med orden:

Ordet upplevelse har på senare år fått en allt tätare innebörd i diskussionen kring den s.k. upplevelseindustrin. Detta gäller inte minst inom området turism där både gamla och nya metoder för att paketera, marknadsföra och sälja upplevelser gör sig gällande idag (Strömberg 2007, s. IX).

Begreppen upplevelseindustri och upplevelseekonomi betecknar en omfattande politisk-ekonomisk diskurs om vad som krävs för att göra produkter, service, affärsverksamheter eller orter attraktiva. Även turistnäringen har allteftersom anammat föreställningen om en upplevelseekonomi där strategier som involverar kunderna betraktas som avgörande för ekonomisk framgång (Strömberg 2007, s. 79).

Turistekonomiska modellen (TEM)

Turistekonomiska modellen mäter vad och hur mycket turister konsumerar. Turisterna delas in i 14 olika kategorier och inom kategorierna studeras hur turisternas utlägg fördelar sig på sex olika "klassificeringar", logi, livsmedel, restaurang, transport, shopping och aktiviteter. TEM utarbetades på 1950-talet i Nya Zeeland och kom till Gotland och Sverige under 1960-talet. Under efterföljande årtionden förfinades metoden och ett datorprogram utvecklades som hjälpmedel till metoden. Enligt den ekonomiska föreningen Mitt Sverige Turism som är verksam i Västernorrland så är TEM en metod man använder för att underlätta ekonomiska effektberäkningar av turismen. Modellen är brett förankrad, eftersom mer än 230 kommuner har använt denna standardiserade modell vid flertalet tillfällen, vilket även idrottsorganisationer och evenemangsföretag har gjort (Molin 2006, s. 17).

Teori och Tidigare forskning

Någon tidigare svensk forskning med fokus enbart på arkiven som besöksmål finns inte. Däremot finns det en del forskat om museer och sevärdheter som besöksmål och som en del av kulturturismen. När det rör kulturturism i sig finns det en stor mängd litteratur i ämnet, varav en del vinklar kulturturismen mot identitet, autenticitet och upplevelse. Denna uppsats är ett försök att placera arkivturismen i denna genre. Turism och besöksmål handlar till stor del av att skapa en upplevelse, därför kommer även en del forskning som rör upplevelse och upplevelseekonomi att presenteras. Det som finns i svensk litteratur om arkiv kopplat till turism är den Turismekonomiska modellen (TEM) som definierades ovan och som även tas upp kort i detta avsnitt. Teorin och tidigare forskning återfinns här under samma rubrik av den enkla anledningen att den tidigare forskningen fungerar som min teoretiska ansats.

Kulturarv

Kulturarv är ett ord och ett begrepp som fått mycket uppmärksamhet medialt de senaste åren, och kulturarvet engagerar många människor. Kulturarvet påstås ha en stor betydelse för att stärka både kollektiva och individuella identiteter, vilket innebär att ämnet inte är konfliktfritt och kulturarvsrelaterade frågor blir därför ofta omdiskuterade och omdebatterade i media och forskning. Kulturarvet berättar för oss vilka vi är, var vi kommer ifrån och vart vi tillhör. Liksom i övriga världen görs även här ett urval, eftersom inte allt kan bevaras för all framtid (Magnusson 2002, s. 164). Delar av kulturarvet är idag en del av kulturturismen, vilket ibland vållar stora debatter om att turismen sliter på kulturarvets artefakter. Inom kulturarvssektorn förekommer olika nivåer av kulturturism och Gustafsson & Karlsson betonar vikten av att ha en öppen dialog och relation mellan de kulturarvsförvaltande institutionerna och deras nuvarande och framtida besökare. De anser att det är viktigt att medborgarna, dvs. brukarna av kulturarvet ska ges möjlighet att bidra till forandandet och brukandet av det gemensamma kulturarvet. Om denna dialog finns med medborgarna så bidrar det till att både skapa och bibehålla en individuell och en samhällelig kollektiv identitet (Gustafsson & Karlsson 2003, s. 72-73).

Kulturturism

Dagens kulturturism och kulturresor anses enligt Maud Färnström vara en utveckling och en efterföljare till de traditionella bildningsresor som var vanligt bland överklassens barn från 1600-1700-talen. Dessa hade en frihetsstämpel på sig, eftersom det oftast var första gången dessa unga människor reste utan familjen. Denna frihetsstämpel är en liknande känsla som dagens arbetande människor känner när de några veckor om året lämnar vardagen och arbetet och beger sig ut i världen. Färnström talar vidare om det s.k. bildade skiktet i samhället, som under 1980-1990-talen vände sig mot massturismens charterresor, sökte sig bort från dessa, för att istället försöka bilda sig och upptäcka lokala, genuina kulturer att studera (Färnström 2010, s. 75-76). I antologin *På resande fot* skriver Roger Säljö om den kunskapande resenären och om hur människor i olika kulturer länge sökt ny kunskap i samband med resor (Säljö 2001, s. 14-16). Sambandet mellan turisten som antropologiskt fenomen och kulturarvet som ett visuellt och ekonomiskt objekt tydliggjordes i den numera klassiska boken *The Tourist* från 1976, skriven av Dean McCannel. Denna bok bidrog till det forskningsområde som idag fokuserar på att analysera relationen mellan kultur och turism (Aronsson 2005, s. 20).

En person som ofta citeras när det gäller kulturturism är Ted Silberberg och hans text från 1995, *Cultural tourism and business opportunities for museums and heritage sites*. Dels används hans definition av kulturturism, dels hans idéer om paketlösningar inom kulturturismen. Silberberg rapporterar om den ökade vikten av kultur som resemotivation och han menar att detta speciellt syns/kan synas bland museibesökare och besökare till historiska sevärdheter (Silberberg 1995). Begreppet Tourist Gaze förekommer i en stor del av litteraturen om kulturturism. Detta begrepp är John Urry upphov till och är hämtat från hans bok *The Tourist Gaze*, som utkom 1990. Författarna Smith, Macleod & Robertson har ett avsnitt om begreppet och förklarar dess innebörd:

The tourist gaze refers to the idea that tourists' ways of seeing places and people and the selection of those sights is directed and organised by the tourism industry (Smith, Macleod & Robertson 2010, s. 174).

Merparten av dagens museer är skapade sedan 1970-talet. Idag byggs det fortfarande en stor mängd museer och olika besökscentra. Besökscentrumen innehåller inte bara olika museer, utan numera ofta även arkiv och museer, det vill säga ABM-centra, för att på så sätt försöka maximera upplevelsen för besökaren samt minimera kostnaderna för institutionerna. Peter Aronsson anser att det finns mycket att säga om satsningen på olika former av besökscentra, vilket syfte och funktion dessa har i samhället och om stora besöksanläggningar är motiverade. Enligt många utsagor är besöks- och turismnäringen på väg att bli en av de största industrierna i världen. Peter Aronsson skriver om 'Cultural Industries' som en ny och mångsidig samlingsterm samt 'Heritage Industry' som ett begrepp med en lite oseriös och banaliserande vinstdrivande hantering av värden som är ovärderliga (Aronsson 2002, s. 41-43). Kjell-Åke Aronsson påstår lite provokativt att turismen "har blivit den huvudsakliga formen för hur medborgarna tillägnar sig det svenska kulturarvet" (Aronsson 2003, s. 48-49).

Idag tar vi för givet att arkivhandlingar ska vara lätt tillgängliga för alla, men så har det inte alltid varit. Före 1800-talet var det mycket mer otillgängligt och arkiven användes mest och ansågs vara till för en forskande elit. Detta var länge bilden av arkiven, även efter att de blivit mer öppna och tillgängliga. Än idag har arkiven i vissa sammanhang en töntstämpel och många har bilden av att arkiven är mörka, kalla och tråkiga och inte sällan att de är lokaliserade i källare. Det ordnande, öppnandet och publicerandet av handlingar som än idag sker, har varit och är än idag av signifikant värde för vad som synliggörs som vårt gemensamma kulturarv. Peter Aronsson menar att tillgängliggörande är svårare för statligt material, eftersom det i vårt demokratiska system per definition tillhör alla medborgare (Aronsson 2002, s. 41-43 & 2005, s. 20). När det gäller arkiv och olika typer av förmedling resonerar Leif Gidöf förmedlat via Peter Aronsson om hur mycket arkivinstitutioner ska få tillrättalägga material för tolkning och för en programartad förmedling (Aronsson 2005, s. 20). I antologin *Tourism, Power and Culture* av redaktörerna Donald V.L. Macleod och James G. Carrier presenteras olika synpunkter på turism kopplat till makt med ett antropologiskt perspektiv, vilket kan kopplas till kulturarvsinstitutionernas makt när det gäller s.k. förpackad information¹.

En medvetenhet om att arkiven skulle kunna vara en del av kulturturismen finns, det stora problemet handlar om att omsätta detta i en praktisk handling. Även om Gustafsson & Karlsson inte direkt talar om arkiven och deras problematik, så sätter de fingret på rätt punkt när de talar om att:

Det handlar om att förändra traditionstyngda strukturer och arbetssätt och kanske även om en förändring av den egna yrkesrollen och den egna maktpositionen. Just frågan om maktposition och den kommunikativa praxisen är intimt sammanflätad med kulturturism. Frågan om – och i vissa fall bara begreppet – kulturturism väcker ont blod på många håll i den kulturarvsförvaltande världen. Stereotypa bilder av profithungriga entreprenörer som skor sig på "vårt" kulturarv börjar sväva framför ögonen på många kollegor. Det finns tydligen en utbredd rädsla för att olika typer av kulturarv ska förvandlas till ett menlöst tingel-tangel i mervärdestörstande kapitalisters händer (Gustafsson & Karlsson 2003, s. 72-73).

Jonas Grundberg har en passage om kulturarv som resurs för marknadsföring av regioner och platser och kopplar detta till en global ekonomisk utveckling. Han pekar på att historia och historiebruk i dagens samhälle alltmer används som resurser för turism och marknadsföring av platser (Grundberg 2005, s. 274). Anja Praesto menar att kulturturism är ett verktyg som kan användas för medborgardialog och regional utveckling. Eftersom historia just nu är på modet så står även kulturarvet i fokus för efterfrågan, men Praesto anser att det finns en oundviklig balansakt mellan att bruka och att vårda, samt att båda dessa måste tas hänsyn till (Praesto 2003, s. 25). Arkiven som en del av den offentliga miljön kan inte avgiftsbeläggas och på så sätt inbringa intäkter i form av inträde. Att ha tillgång till offentliga arkivhandlingar är en demokratisk rättighet och får inte kosta något, eftersom den då kan exkludera vissa grupper i samhället. Peter Aronsson föreslår att man som ett led i att inbringa någon form av intäkter till kulturarvsinstitutioner skulle kunna avgiftsbelägga de parkeringsplatser som finns i anslutning (Aronsson 2002, s. 41-43).

¹ Vid förpackad information avses exempelvis utställningar, arkivväskor, föredrag osv.

Detta är bara en del av det som finns forskat om kulturturism, vilket visar på att det är ett högaktuellt ämne. Marknadsföringen inom kulturturismen har till stor del styrts mot att bli en upplevelsebaserad ekonomi. Enligt Maud Färnström finns det flera kulturkritiker som har uppmärksammat fenomenet om att vi är på väg mot en upplevelsebaserad ekonomi. I Sverige är det främst Tom O'Dell, med hjälp av ekonomerna Pine & Gilmores tankar, som forskar och skriver i ämnet. Enligt Pine & Gilmore förpackas och skapas en lyckad upplevelse av fyra komponenter:

1. Den bildar människor på något sätt; 2) den har en eskapistisk anstrykning; 3) den innehåller ett element av underhållning; och 4) den är inslagen i en estetisk förpackning som förenar alla dess element på ett lockande sätt (Färnström 2010, s. 76).

Upplevelseindustri och Upplevelseekonomi

Företagsekonomerna B. Joseph Pines & James H. Gilmore kom 1999 med boken *The Experience Economy*, som sedan utgivningen har etablerats som en företagsekonomisk handbok, och som ger en introduktion till upplevelsemarknadens olika beståndsdelar och egenskaper. I boken hävdar Pine & Gilmore "att varor och tjänster i sig själva inte är tillräckliga" (Gilmore & Pine 1999, s. 11-15, 30-33). Enligt Per Strömberg är deras politisk-ekonomiska övertygelse att produkter kräver ett mervärde i form av olika upplevelser. Avsikten ska vara att skapa känslomässiga relationer till en produkt och samtidigt skilja ut dessa från andra produkter på en marknad (Strömberg 2007, s. 8). Strömberg skriver att ord som upplevelsemarknad, upplevelseekonomi, upplevelsesamhälle och upplevelseindustri blev populära under 1990-talet. Idag är de begrepp som många som rör sig inom turismlandskapet använder och förhåller sig till. Enligt Strömberg betecknar dessa begrepp en samhällsekonomi där produktion, distribution och konsumtion av olika upplevelser står i centrum. Enligt honom handlar det om att ladda produkter med upplevelser, som ska tilltala våra sinnen och känslor (Strömberg 2007, s. 6). Han menar även att upplevelseindustrin existerar som ett integrerat begrepp inom en mängd områden och enligt honom förhåller sig många till detta. Han fortsätter med att upplevelseindustrin är en diskurs med värderingar och föreställningar, som formuleras som en egen näring och välsignas av regeringen. Samtidigt varnar han för att upplevelseindustrin både kan skänka kraft och lika lätt kan slå fel (Strömberg 2007, s.10).

Upplevelseindustrin har under senare år bearbetats ingående av etnologiska forskare inom fältet för kulturstudier. Bland annat har Tom O'Dell och Orvar Lövgren under 1990-2000-talet bidragit i flertalet antologier och tidskrifter. O'Dell står som redaktör för flera skrifter: *Nonstop!: turist i upplevelseindustrialismen* (1999), *Upplevelsens materialitet* (2002) och *Experiencescapes* (2005). Dessa antologier tar i modern tappning upp olika aspekter av upplevelse och bidrar i hög grad till det fält som idag finns inom ämnet i Sverige. I antologin *Nonstop!: turist i upplevelseindustrialismen* skriver O'Dell att vi vet väldigt lite om turismens kulturella betydelse. Med antologin försöker författarna därför tydliggöra de kulturella mekanismer som ligger bakom turismen samt försöker uppmärksamma att gränserna mellan turism och många delar av vardagens arenor blir allt vagare (O'Dell 1999, s 14-15).

Autenticitet och Identitet

Diskussionen om autenticitet och turism är vanlig i litteratur om turismstudier och har varit centralt inom forskningen av kulturell inverkan på turism alltsedan den amerikanske antropologen Dean MacCannell publicerade sin inflytelserika bok *The Tourist* 1976 (Smith, Macleod & Robertson 2010, s. 13). Relationen mellan turism och identitet har varit fokus för flera studier, antingen direkt eller indirekt, exempelvis Lanfant et al. (1995) som enligt Smith, Macleod & Robertson påstår att:

Tourism, particularly 'cultural tourism', is often considered by international organisations as a pedagogic instrument allowing new identities to emerge – identities corresponding to the new plural-ethnic or plural-state configurations which are forming (Smith, Macleod & Robertson 2010, s. 99).

Anders Salomonsson skriver i antologin *Den regionala särarten* om hemtrakten och var denne finns. Han kopplar det till nationen, regionen och lokal identitet, varav den sistnämnda kopplas till en kulturell identitet. Salomonsson skriver vidare i samma artikel att han tror att dagens människor vid behov kan bära på flera regionala och lokala identiteter och då omedvetet skapa nya former för kulturell identitet (Salomonsson 1994, s. 93-105). Även Inger Jonsson skriver i antologin *Lokala identiteter – historia, nutid, framtid* om hembygdkänslan och bygger en del av sitt resonemang på Salomonssons teorier, där en del av fokus handlar om hembygden i en komplex meningskapande process och vilka olika uttryck lokala identiteter kan ta (Jonsson 1998, s. 31-32).

Släktforskningsturism

De senaste årens internationella forskning inom ämnet släktforskningsturism talar om genealogi som en nischad marknad, inte minst av den anledningen att släktforskning är en av de störst växande fritidssysselsättningarna i vår tid. Simon Fowler anser att släktforskningsturism har en stor potential som verktyg för turismindustrin, dock tror han att det aldrig kommer att bli mer än en nischad marknad. Han identifierar släktforskningen som ytterligare en anledning för amerikaner att besöka Europa och framförallt England (Fowler 2003). För att nämna ett exempel, genealogisk turism har räknats som en nischad marknad i Skottland sedan 2000, då staten gick in och pekade ut tre nischade marknader: golf, genealogi och kultur (Birtwistle 2005). Det skotska Ancestral Tourism-initiativet (Scottish Ancestral Tourism Initiative) inbegriper representanter från turismindustrin, släktforskningsorganisationer och arkiv. Dessa gick samman för att arbeta med och diskutera olika vägar att arbeta tillsammans för att exploatera den potential släktforskningsturism kunde ha i Skottland². Denna modell har sedan studerats och försök har gjorts av andra länder att kopiera konceptet (Fowler 2003). Den forskning som den skotska staten utförde identifierade fyra primära drivkrafter för släktforskningsturism:

...att finna mer information om sina förfäder, att se de platser där deras förfäder levde, att anknyta med andra människor och att ha anknytning till/med sig själv (Ray & McCain 2009 [fritt översatt av författaren]).

² Detta ingår idag i organisationen VisitScotland som har över 1000 anställda. De har som mål att öka turismen i Skottland med 50 % fram till 2015 (VisitScotland).

Att finna information om sina förfäder kan utöka en persons känsla för sig själv och sin egen identitet, genom att veta vem man är och var man kommer ifrån kan man bygga upp den egna identiteten (Lowenthal 1998, s. 36). En stark metafor i dessa sammanhang, när man strävar efter tillhörighet, är rötter, något som alla antas ha, men som många vet väldigt lite om. En del av de som söker sina rötter lockas av den bygdeturism som går ut på att människor för en kortare eller längre tid ska 'slå rot' i sina förfäders hembygd (Hansen 1999, s. 99-100). Att besöka en stor historisk sevärdhet som är en del av ens familjs historia eller bakgrund, ger en helt ny mening och nya känslor inom resenären (Josiam & Frazier 2008). Internet och dess utveckling är en del av teknologi och resurser, men som samtidigt både möjliggör och underlättar sökandet efter en identitet och att marknadsföra och söka nya turistmål. Många amerikaner engagerar sig i släktforskningsturistiska resor och spenderar gladeligen och entusiastiskt pengar på resor till avlägsna platser, ibland med minimal information, för att försöka hitta och verifiera vad det vet eller vill veta om sitt ursprung (Ray & McCain 2009).

Många arkivarier är medvetna om den kulturarvspotential som deras arkiv har, men få har använt denna resurs i samarbete med lokala museer eller bibliotek, ännu mindre kulturarvsattraktioner eller turismindustrin i allmänhet. Arkivföreståndare är alltmer medvetna om statens öppenhet och behovet av att uppmuntra yngre människor och etniska minoriteter att använda arkivens resurser (Fowler 2003). Det finns en stor möjlighet att övertala kunder/besökare som redan är intresserade av sina rötter att de kommer att lära sig mycket mer om vem de är om de reser till landet där förfäderna kom ifrån, att stå på 'home soil'. Endast när man är i "hemlandet" kan man uppskatta och insupa den kultur och det liv som förfäderna är en del av (Birtwistle 2005). Över tiden har människor utvecklat en önskan att inte bara känna till sina förfäder, men även att besöka det land, by eller plats där släkten en gång bott. Denna önskan efter en koppling till sitt förflutna driver dem att till slut planera resan som etablerar denna geografiska kontakt med sin familjs historia (Ross 2010). Numera måste man inte längre vara på plats i det landet förfäderna kom ifrån, eftersom mycket finns digitaliserat och tillgängligt via internet. Med en ökad kunskap om en förfader ökar nyfikenheten om hur denne levde och bodde. Några av de vanligaste platser släktturister besöker är Riksarkivet, de regionala Landsarkiven, bibliotek, kyrkor och kyrkogårdar (Otterstrom, 2009).

Släktforskare söker efter svar på frågor som: Vem är jag? Var kommer jag ifrån? Vilka var mina förfäder? Dessa frågor väcks inte minst i samband med de olika släktforskningsprogram som idag spelas in med kändisar som söker sina rötter och åker land och rike runt för att finna information om sina förfäder. En viktig aspekt i dessa program är att de oftast besöker platsen där familjen en gång bott. För att finna svar på vart man kommer ifrån och vem man kommer ifrån använder släktforskarna idag huvudsakligen internet. Emellertid behöver släktforskarna för att få den autentiska upplevelsen fortfarande resa. Släktforskningsrelaterad turism involverar att studera platser, att lära samtidigt som man reser, detta samtidigt som man tillfredställer sina personliga behov (Josiam & Frazier 2008). Forskarna Carla Almeida Santos & Grace Yan anser att släktforskningsturism inte konsekvent borde ses som enbart nyfikenhet när det gäller sitt historiska förflutna, inte heller som en

tilläggsaktivitet som turister ängar sig åt. Istället måste större ansträngningar läggas från arkivens sida på att närma sig turism i allmänhet som ett medvetet försök att upptäcka och rekonstruera meningsfulla berättelser för turister (Almeida Santos & Yan 2010).

Turistekonomiska modellen (TEM)

Förutom de texter och tankar jag fått ta del av från ABM-resurs i Västernorrland finns det andra personer/forskare som skrivit om metoder att mäta turistkonsumtion. I magisteruppsatsen *Att mäta turistkonsumtion* beskriver författarna olika metoder för att mäta turisternas konsumtion och kopplar detta till World Tourism Organization (WTO) och tankar på enhetliga mätmetoder. Redan 1969 gjordes ett första försök med ett enhetligt ramverk för turistkonsumtion, som förfinades 1975 genom den s.k. kostnadsfaktormodellen, *Travel Expenditure Component of the Travel Economic Impact Model* (TEIM). Kanadensare utvecklade sedan modellen ytterligare och det kom att bli det som idag är *Tourism Expenditure Model* eller på svenska *Turistekonomiska modellen* (TEM). Denna modell är dock inte komplett och det saknas tydliga riktlinjer för på vilka evenemang det kan appliceras (Audelius, Olsson & Odin 2009, s. 11).

En del i att använda olika modeller för att räkna ut hur mycket kronor och ören som kulturarvsinstitutionerna drar in till kommun och stat är för att kunna legitimera verksamheten, speciellt med tanke på att många kulturarvsinstitutioner har en ekonomi som är svår att få ihop. Eftersom inkomsterna från turister inte enbart hamnar i besöksmålens kassa, utan även i butiker, övernattningar, restauranger osv. så är det ännu viktigare att se hur stor del av kakan som kulturarvsinstitutionerna bidrar till/med, för att de på så sätt ska kunna få en del av kakan (Braunerhielm 2002). Den svåraste delen av turismutvecklingsarbete är att övertyga politiker och andra formare av den allmänna opinionen, därför kan det vara lättare att visa på vikten av turism i ekonomiska termer. Anders Huldt, tidigare VD på Mitt Sverige Turism (MST)³, refererar till Västernorrlands län där turism är en ung industri som länge har skötts av entusiaster utan kommersiell kunskap om turism. Detta har alltför ofta resulterat i en låg ekonomisk vinst. Med turistekonomiska analyser kan ekonomiska effekter av turism skönjas, och då blir det förhoppningsvis lättare att hitta stöd för framtida utvecklingsarbete (Huldt 2000, s. 89).

Politik

Inom den svenska statliga, men även i viss mån enskilda, kulturarvssektorn måste institutionerna följa de direktiv som kommer ifrån staten. Detta sker på olika sätt, delvis genom olika utredningar som leder fram till propositioner från regeringen. Den som är aktuell i nuläget är Kulturpropositionen *Tid för kultur* som presenterades hösten 2009. Utifrån detta formas sedan kulturpolitiken under några år, innan nästa proposition presenteras. Hur denna sedan genomförs och implementeras kan se olika ut, bl.a. får Riksarkivet årligen ett regleringsbrev där det står vad deras verksamhet

³ Mitt Sverige Turism är en ekonomisk förening. Föreningen har nio medlemmar och dessa är Landstinget i Västernorrland, Handelskammaren Mittsverige, Sundsvalls kommun, Ånge kommun, Timrå kommun, Härnösands kommun, Kramfors kommun, Sollefteå kommun och Örnsköldsviks kommun (Mitt Sverige Turism).

ska fokusera på under det kommande året, samt hur stort anslag de har till sitt förfogande. En av rubrikerna i kulturpropositionen är ”Kulturpolitiken ska främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas”, vilket borde betyda att staten prioriterar kulturarvet och här betonas vilken av att allmänheten har tillgång till kulturarvet. Men genom ordet *utvecklas* är de som formulerat propositionen medvetna om att för att detta ska kunna ske på ett så bra sätt som möjligt så måste även kulturarvsinstitutionerna utvecklas och följa med i den tid som är nu. Detta ser man inte minst när man läser vad som står under rubriken:

Till kulturpolitikens kärnuppgifter hör att främja ett levande kulturarv som är angeläget för medborgarna i dag och bevaras för kommande generationer. Det gäller både det kulturella arv som överlämnats från tidigare generationer och det som formas i dagens samhälle. Det kan röra sig om allt från fysiska miljöer, kulturminnen och arkiv- och föremålssamlingar till berättelser, traditioner, föreställningar och konstnärliga uttryck. Kulturarvet präglas av historien och mångfalden i dagens samhälle och är lika mångfacetterat och mångbottnat som samhället självt. Det bär samhällets minnen och handlar om såväl framsteg och framgångar som misslyckanden och lidanden. Synen på och tolkningen av kulturarvet förändras ständigt. Ur ett medborgarperspektiv är det viktigt att det förs ett öppet samtal om dessa tolkningar och vad de representerar. Det är angeläget att främja ett arbete som bidrar till att kulturarvet används och utvecklas, och därigenom är levande (Sverige. Regeringen 2009, s. 30).

Både i kulturpropositionen (Sverige. Regeringen 2009, s. 73) och i 2011-års regleringsbrev till Riksarkivet nämns kreativa näringar. I Riksarkivets fall handlar det för 2011 om att de som ett led i en fördjupande samverkan mellan kulturpolitiken, näringspolitiken och den regionala tillväxtpolitiken ska utveckla och medverka i olika insatser för att främja kulturella och kreativa näringar (Sverige. Regeringen 2011).

Kulturturism och arkiv

Resultatredovisningen består av fyra delar. I första delen står Lund och Arkivcentrum Syds ombyggnation i centrum. Denna tillbyggnad av ACS ska stå klart under första halvan av 2012 och kommer då att vara Norra Europas största arkivcentrum (Andersson, 2010, 19 november), med ca 150 anställda som full kapacitet. I andra delen berättar tre arkivarier från olika arkiv om hur de ser på arkiv som besöksmål och som en del av kulturturismen. Tredje delen handlar om etablerandet av Ancestral Tourism i Sverige. Den fjärde delen handlar om de turistekonomiska mätningar som ABM-resurs har genomfört i Västernorrland under 2000-talet och vilka effekter de har sett när de mätt turistkonsumtion på ABM-institutioner i Västernorrland. Dessa fyra delar smälter samman under punkten sammanfattande analys, slutsatser & diskussion, där även kopplingar till teori och tidigare forskning sker.

Utbyggnad Arkivcentrum Syd

Intervjuer skedde med ledande personer för de tre huvudorganisationer som är ansvariga för utbyggnaden av Arkiv Centrum Syd på Gastelyckan i Lund. Dessa var landsarkivarien i Lund, Lars Jörvall, vice regionarkivarie Boel Sjöstrand och universitetsarkivarien Adam Hidestål. Intervjuerna ägde rum under första halvan av februari 2011. Analysen av intervjuerna sker med hjälp av uppsatsens forskningsfrågor, detta för att läsaren tydligt ska kunna se kopplingen mellan frågor och svar.

Ser arkivarierna arkiven som besöksmål och som en del av kulturturismen?

Om det är ett sätt att locka besökare så vill de intervjuade personerna från de tre arkiven självklart bli besöksmål. Adam Hidestål svarade att de nu har ”stuckit ut hakan”. I det nya arkivcentrum blir det en annorlunda typ av uppbyggnad av forskarsalar. De blir större än de som finns idag, men det kommer även att finnas fler grupprum, en hörsal och filmvisningsrum. Hidestål poängterar speciellt att det är viktigt att hitta de nya besöksgrupperna, så att man till skillnad från idag kommer att kunna fylla de nya lokalerna. Han anser vidare att det är viktigt att verksamheterna fylls med funktioner som besökarna kan nyttja.⁴

Landsarkivarien Lars Jörvall resonerar kring arkiv i relation till bibliotek och museum, som en del av besöksindustrin:

Man kommer till ett arkiv eller arkivinstitution för att studera. För att lära sig och för att få svar på frågor. Det är samma sak på ett bibliotek, du kommer inte i första hand till ett arkiv för att få upplevelser, men du kan få det också. Men besöker du ett museum, för att ta vår systerorganisation inom ABM-samhället, så är det i första hand för att du ska få lite kickar och lite upplevelser, du ska också lära dig naturligtvis, men det är inte samma sak som på ett arkiv. Alla besök på ett arkiv kräver någon typ av intellektuell ansträngning. Det är inte riktigt samma sak på ett museum. Återigen vi kan inte tävla med museerna, att vara lika kul, lika glassiga

⁴ Hidestål, Adam, universitetsarkivarie Lunds Universitet, Intervju 2011-02-15, inspelning i författarens ägo.

som dem, det går inte. Men vi vill på något sätt försöka skruva upp det här upplevelseinslaget lite grann, hur detta ska gå till vet jag inte, men vi skulle vilja göra det. Förutsättningarna kommer att finnas nu.⁵

Boel Sjöstrand berättade att det är många ickearkivarier som anser att arkiven inte är speciellt sexiga och attraktiva. Att arkiven idag tyvärr inte säljer, utan mestadels förknippas med en dammig lokal, där det är kallt och finns spindelnät. Själva lokalen berättar hon förknippas ofta med något kallt och hemskt av besökare som tidigare inte varit på ett arkiv. Hon grundar sina påståenden på vad hon har fått höra från besökare samt att arkiven förr var mer eller mindre stängda och mestadels arbetade för sitt eget intresse. Dessa föreställningar anser hon att man måste arbeta på att försöka få bort om man ska kunna locka besökare till arkiven, dock har hon inga konkreta exempel på hur detta ska ske.⁶

För att bli ett besöksmål anser Lars Jörvall att det till stor del handlar om att verksamheten måste ha ett bredare utbud, som inte bara innebär traditionell arkivforskning vid ett bord. Här exemplifierar han Skånes arkivförbund som på senare tid har kopplat ihop teaterföreställningar med arkiv. Detta förmodar han har fått en del att rynka på ögonen, men han tror samtidigt att det behövs nytänkande för att kunna erbjuda ett bredare utbud av kulturella aktiviteter i de nya lokalerna. Utställningar är ett sätt att visa samlingar som de provat tidigare och som de kommer att använda sig av även i framtiden, men Jörvall är tveksam till om arkivens utställningar kan bli lika upplevelserika som museernas. Han anser att det behöver erbjudas olika slags aktiviteter i det nybyggda arkivcentrum. Han är tveksam om det kommer busslaster med besökare, även om han är övertygad om att många kan komma i grupp. Chanserna att göra arkivcentrum till ett besöksmål anser han vara stora, men det behövs mycket arbete för att kunna uppnå det.⁷

Vill arkivarierna att arkiven ska bli besöksmål? Om inte, varför?

Enligt Lars Jörvall har Landsarkivet gjort vissa trevande försök att attrahera kommuner, folkbibliotek och turistbyråer att intressera sig för deras material. För den som vill utveckla kulturturism att innefatta även arkiven så har landsarkivet enligt Jörvall ett förträffligt material som man skulle kunna använda sig av. Han anser dock att det är andra aktörer som ska stå för kulturturismen och att deras material ska vara någon slags bas. Förutsättningen för detta anser han vara att det finns fler kreativa människor ute i bygderna och i kommunerna, som ser möjligheterna för kulturturismen och deras material som en del av denna. Han anser att man skulle kunna utveckla kulturturismen mycket mer än vad den är idag, och en del av detta anser han vara att locka utländska besökare, inte minst amerikaner.⁸

Liksom Jörvall anser Hidestål att universitetsarkivet har haft en del kulturturister. Han anser dock att nackdelen med den typen av kulturturism är att paleografin⁹ fortfarande

⁵ Jörvall, Lars, landsarkivarie vid Landsarkivet i Lund, intervju 2011-02-01, inspelning i författarens ägo.

⁶ Sjöstrand, Boel, vice regionarkivarie vid Regionarkivet i Lund, intervju 2011-02-15, inspelning i författarens ägo.

⁷ Jörvall, Lars, landsarkivarie vid Landsarkivet i Lund, intervju 2011-02-01, inspelning i författarens ägo.

⁸ Jörvall, Lars, landsarkivarie vid Landsarkivet i Lund, intervju 2011-02-01, inspelning i författarens ägo.

⁹ Paleografi är studie i handskriftsläsning (Riksarkivet).

är en okänd konst. Om man ska söka i äldre material är det ofta ett stort problem att personer som är ovana att läsa äldre stil har svårt att läsa och tyda texten. Han trycker även på att arkiven är mer svårsmälta än vad bibliotek och museer är. Detta eftersom man i arkiven inte bara kan börja sätta sig och läsa de gamla handlingarna, utan besökaren måste även förstå vad det är han/hon läser. Den förståelsen har flera steg, där skriften bara är en del. Även språket har skiftat enormt mycket och det kan ju vara problem med att förstå innebörden. Denna kan ha ändrats, och det behöver ju inte ens vara text på svenska, förr var ju mycket text på latin, tyska, franska eller danska. Hidestål avslutade sitt resonemang om arkivturism med att det kanske inte är eller blir en massturism, men att hans kollegor på landsarkivet/riksarkivet har en stor fördel av att de har nationella unika exemplar av släktforskningsmaterial. Utanför landsarkivet har han sett att det har stått husbilar som kört långt för att gräva i de unika dokumenten.¹⁰

Boel Sjöstrands ord om kulturturism relaterat till ACS får avsluta detta parti:

Absolut att man skulle kunna göra någonting här också, det blir en väldigt stor byggnad, bara den kanske är värd att se som en turist. Vi kommer att ha en utsmyckning, en konstnärlig utsmyckning. Och bara den kan kanske locka lite turister också, det hoppas vi att det gör. Jag vet inte riktigt vad man skulle erbjuda, det finns den där föreläsningsserien som är tillsammans med Malmö stadsarkiv, nytta och nöje, om man skulle kunna ha något sådant för att locka hit folk. Det är mindre aktiviteter i regionen på sommaren så på så sätt skulle man ha utrymme tidsmässigt att kanske hålla föredrag på sommaren för turister, absolut en jätte bra idé.¹¹

Har de enskilda institutionerna några formulerade strategier, planer eller uppdrag för att bli besöksmål?

Landsarkivet har enligt Jörvall som en del av Riksarkivet formulerade strategier/planer och ett uppdrag att ha utåtriktad verksamhet, men inte i sig att bli ett besöksmål. Han tar upp tre saker som behövs utvecklas för att förbättra ACS och Riksarkivets utåtriktade verksamhet:

Det är tre punkter, tre spår man kan gå på. Det ena är att man faktiskt levandegör vad som finns i de olika arkivbestånden, det andra är digitaliseringen och det tredje är då marknadsföringen. Och de tre hör samman, de är tre ben på samma kropp. Man måste arbeta parallellt med de här tre punkterna. Men det allra första, det viktigaste för oss här i alla fall, jag skulle kunna tro att det är för hela Riksarkivet, är att lyfta fram vad som finns och vad man kan få för information i arkiven. Vi måste alltså dokumentera vad som är innehållet, och vi måste förbättra den dokumentationen som finns i till exempel arkivförteckningar.¹²

Region- och universitetsarkiven har inga krav ovanifrån att bli ett besöksmål eller att ha en viss utåtriktad verksamhet, utan endast de krav och uppföljningsmål de sätter upp för sig själva. Viktigast för dem är att stödja den

¹⁰ Hidestål, Adam, universitetsarkivarie Lunds Universitet, Intervju 2011-02-15, inspelning i författarens ägo.

¹¹ Sjöstrand, Boel, vice regionarkivarie vid Regionarkivet i Lund, intervju 2011-02-15, inspelning i författarens ägo.

¹² Jörvall, Lars, landsarkivarie vid Landsarkivet i Lund, intervju 2011-02-01, inspelning i författarens ägo.

egna organisationen, eftersom de till skillnad mot Landsarkivet i Lund (LLA) endast har arkivfunktion hos en myndighet (Lunds universitet) och ett landsting/län (Region Skåne) (Hidestål & Sjöstrand).¹³ När det gäller strategier uttrycker sig Adam Hidestål så här:

Vi har strategier och har försökt att tänka ut nya strategier för att locka nya besöksgrupper. När det gäller helt externa besöksgrupper så tror jag att samverkan med andra arkivinstitutioner är en viktig faktor i det hela. Det vill säga, att verkligen ännu mer tydligt framföra att vi är ett gemensamt arkivcentrum med gemensamma arkivsamlingar, att du som besöker inte ska behöva fundera på vilken organisation det du efterfrågar tillhör, eftersom allting finns under samma tak. Det andra området är hur man attraherar nya, framtida besökare och användare av arkiven genom att popularisera och hjälpa till att popularisera arkiv bland studenter, doktorander och forskare. Att lyfta fram nyttan av att gå tillbaka till källorna och visa på välordnade exempel. Där är en viktig uppgift naturligtvis, att man skapar hjälpregister och att man skapar andra former av verktyg för att komma in i arkiven.¹⁴

Finns det en konservatism inom den svenska arkivsektorn när det gäller att öppna upp arkiven mer som besöksmål?

Adam Hidestål förde ett långt resonemang om arkiv var en del av arkivturismen eller inte och om arkiven skulle kunna bli besöksmål. Hans första tanke var att arkiven inte var en del av kulturturismen, inte som museerna är. Han såg museiturism som en självklarhet men ställde sig kritisk till arkivturism. Sen svängde han lite under intervjuens gång och började bli alltmer positiv till arkivturism, eller i alla fall arkiven som en del av kulturturismen på stora arkivinstitutioner som British Archives och Smithsonian¹⁵. Han kom fram till att han tror på arkivturism på en global nivå och hypotetiskt på en nationell nivå. Hidestål var tveksam till turism vid enstaka forskningsorienterade arkivfunktioner, men svängde sedan snabbt och vände på sitt svar och sa: ” Jo varför inte arkivturism!”. Däremot var han tveksam till om det skulle komma att bli deras primära intressegrupp.

Han var positivt inställd till släktforskningsturism som ett sätt att locka turister till arkiven och kom på så sätt in på nischarkiv. Att nischarkiven kan lyfta fram det som är extremt unikt i deras samlingar för att på så sätt kunna locka nya och speciella besökskategorier. Här gav han exempel på hur Polstjärnan¹⁶ i Göteborg har gjort med SJ-arkivet och att LLA har Kockums mekaniska verkstad, som gör att de kan attrahera personer som är speciellt intresserade av just detta. Han förde ett vidare resonemang där han anser mycket viktigt för arkiven att på lång sikt inte bara inrikta sig på att vara myndighetsarkiv, utan även attrahera andra besökare. En viktig del av detta är att legitimera sig själva, eftersom de flesta arkiven på ett eller annat sätt är skattefinansierade verksamheter så måste man kunna visa allmänheten att det finns

¹³ Hidestål, Adam, universitetsarkivarie Lunds Universitet & Sjöstrand, Boel, vice regionarkivarie vid Regionarkivet i Lund, intervjuer 2011-02-15, inspelningar i författarens ägo.

¹⁴ Hidestål, Adam, universitetsarkivarie Lunds Universitet, Intervju 2011-02-15, inspelning i författarens ägo.

¹⁵ Smithsonian Institution grundades 1846 och är världens största museum och forskningskomplex bestående av 19 museum och gallerier, även National Zoological Park och nio forsknings anläggningar ingår (Smithsonian Institution).

¹⁶ Polstjärnan kallas Landarkivet i Göteborgs depå på Polstjärnegatan på Lindholmen i Göteborg (Riksarkivet).

nytta i det arkiven gör. Detta bortanför de fina orden som demokrati och insyn, även om dessa är väldigt viktiga att ta hänsyn till.¹⁷

Boel Sjöstrand behövde inte fundera speciellt länge, utan var genast mycket positivt inställd till arkivturism. Hon ansåg att det absolut kunde vara en del av deras verksamhet och att Arkivcentrum syd skulle kunna vara en del av arkiv- och kulturturismen. Med den nya organisationen kommer förutom arkiv även att finnas museisamlingar från universitetet, de zoologiska och biologiska samlingarna. Dessa hoppas Sjöstrand ska göra platsen ännu mer attraktiv och att man kan dra nytta av deras kunskaper när det gäller utställningar och tillsammans göra olika samarrangemang/utställningar. En av de viktigaste sakerna anser Sjöstrand vara faktumet att de måste hjälpas åt att få ihop den utåtriktade verksamheten. Att det är viktigt med ett öppet synsätt, att vara öppna och tillgängliga för turismen i stort och besökare i synnerhet.¹⁸

Perspektiv från tre arkiv

Här följer resultatredovisningen för intervjuerna med arkivarier från tre skilda arkiv: *Blekingearkivet*, *Vimmerby kommun- och föreningsarkiv* samt *Värmlandsarkiv*. På Blekingearkivet intervjuades länsarkivarien Per Lundin, på arkivet i Vimmerby kommunarkivarien Anki Heimonen och på Värmlandsarkiv arkivarien Helén Bergman. Även här har forskningsfrågorna använts som utgångspunkt i resultatredovisningen, med den skillnaden att arkiven redovisas var för sig och i en samlad text istället för under frågorna direkt.

Blekingearkivet

Blekingearkivet i Bräkne-Hoby är länsarkiv för hela Blekinge län. Det är ett folkrörelse- och lokalhistoriskt arkiv som startade 1982 som ett rent folkrörelsearkiv och först 2004 breddade man verksamheten och arbetar nu med enskilda arkiv på en bredare bas, både företag, föreningar och privatpersoner.

På Blekingearkivet anser man att den utåtriktade verksamheten begränsas av bristande resurser. De har som en tjänst till sina medlemmar flexibla öppettider för inlämning av material. Varje år på Arkivens dag¹⁹ har arkivet öppet hus och försöker följa årets tema, oftast i form av en utställning och/eller föredrag. Ett visst samarbete med skolor i Ronneby kommun finns och viss programverksamhet har funnits tidigare och planer finns på att återigen införa det i någon form. När det gäller att synas digitalt har de planer på att använda sociala medier för att försöka nå en bredare målgrupp, men har ännu inte utrett hur de ska använda det, så därför ligger det tills vidare på is. Istället

¹⁷ Hidestål, Adam, universitetsarkivarie Lunds Universitet, Intervju 2011-02-15, inspelning i författarens ägo.

¹⁸ Sjöstrand, Boel, vice regionarkivarie vid Regionarkivet i Lund, intervju 2011-02-15, inspelning i författarens ägo.

¹⁹ Arkivens Dag infaller alltid andra lördagen i november. I hela landet bjuder arkiven på fullmatade program med utställningar, visningar, föreläsningar och andra aktiviteter. Ofta samverkar man med bibliotek, hembygdsvöreningar och släktforskare (Arkivens Dag).

använder de sin webbsida flitigt samt webbsidan för Kulturarv Sydost²⁰. I samarbetet Kulturarv Sydost leder och driver Blekingearkivet i stort sett verksamheten och har gjort de senaste fem åren. Under dessa år har Blekingearkivets besöksiffror dalat till ca hälften, numera är de årliga besöksiffrorna ca 250 personer/år²¹. Innan dess hade arkivet som mest ca 500 besökare per år. Vad som är orsak till detta är dock inte känt. Positivt är att fler tar kontakt via e-post och telefon, vilket inte ingår i besöksstatistiken. Lundin hade gärna haft en bredare utåtriktad verksamhet, men anser att det är ett slags moment 22, när man behöver högre anslag för att kunna bli mer publika. Lundin jämför sin verksamhet med läns museet i Blekinge som också är en regional verksamhet, men som får betydligt högre anslag än vad Blekingearkivet får. Ett av regionens argument är då att arkivet har för dåliga besöksiffror. Här talade Lundin kort om fördelen av samlokalisering för att göra besparingar på lokalkostnader och nämnde Kulturparken Småland som ett bra exempel på där samlokaliseringar har fungerat.

Blekingearkivets strategier inför framtiden är bland annat att utveckla programverksamheten, anordna fler utställningar och föreläsningar samt försöka koppla sin verksamhet till aktuella frågor, för att på så sätt legitimera sin verksamhet. Lundin tror att en stor del av att locka nya besökare är att förpacka information från olika arkivbildare så att även de som inte är arkivfrälsta ska bli intresserade. Liksom många andra har Blekingearkivet en stor digitaliserad fotosamling, som tyvärr inte finns sökbara i något program, eftersom de ännu inte hittat något bra registreringsprogram/databas för att hantera bildfilerna.

Lundin anser att arkiven idag inte är synonyma med kulturturism, men att de kanske borde vara det och sa under intervjun: ”om arkiven vill vara en del av kulturturismen har de förutsättningarna för det”. Återigen talade Lundin om arkivets resurser och önskade att de hade haft en större budget för marknadsföring av arkivet som besöksmål och antydde lite om att han hade planer på hur det skulle kunna gå till, bara han hade finansieringen. När det gäller arkiv som besöksmål menar han att större arkivinstitutioner kan fungera som detta redan idag, men att enskilda arkiv har det svårare på denna front, även om han önskar att de var ett besöksmål. Dagarna efter intervjun med Lundin anordnades ett turismting i Ronneby, som Lundin självklart planerade att delta i och hoppades knyta nya kontakter. Lundin tror inte att konservatism och förändringsobenägenhet inom arkiven är direkt utbredd när det gäller att öppna upp arkiven mer: ”jag tror snarare att arkiven är mycket mer öppna och publika nu än vad det var för bara 15 år sedan”.²²

Vimmerby kommun- och föreningsarkiv

Vimmerby kommunarkiv har som det låter kommunen som huvudman och har förutom kommunens arkiv ansvaret för det lokala förenings- och folkrörelsearkivet -

²⁰ Kulturarv Sydost, tidigare benämnt ABM Blekinge, är en kulturarvsportal med en stor länksamling med främst regional koppling. Initiativtagare är Blekingearkivet, Länsbibliotek Sydost och Blekinge museum (Kulturarv Sydost).

²¹ Denna siffra innebär inte att arkivet har så få besökare, eftersom det är frivilligt att skriva i besöksboken och alla gör inte detta.

²² Lundin, Per, länsarkivarie i Blekinge kopplad till Blekingearkivet i Bräkne-Hoby, intervju 2011-03-02, inspelning i författarens ägo.

Vimmerby Föreningsarkiv. I början på 2000-talet hade arkivet väldigt många besökare, maximalt kom 1300 besökare på ett år. I kommunarkivariens tjänstebeskrivning står det uttryckligen att denne ska arbeta en viss del med utåtriktad verksamhet, det är specificerat att detta delvis ska ske mot skolan med arkivväskor²³ som redskap. Det står även att det varje år ska ordnas någonting i samband med Arkivens dag. Som en del av sin utåtriktade verksamhet har det något de kallar tidsresor för låg- och mellanstadieelever. Anki Heimonen anordnar även tillsammans med Vuxenskolan i Vimmerby studiecirkel för hembygdsföreningar. Deras hemsida är mycket bra och har blivit uppmärksammad av många andra arkiv som ett föredöme och har stått mall för flera andra arkiv. Huvuddelen av deras besökare är, förutom den interna servicen i kommunen, hembygds- och släktforskare, men även på senare tid aktiva politiker som är intresserade av något gammalt beslut eller möjligen beslutsunderlag. På det årliga evenemanget Arkivens dag, i november, kommer inte bara dessa besökskategorier utan det kommer nyfikna kommuninvånare från olika delar av kommunen.

Heimonen anser att det vore bra om kulturturism blev synonymt med arkiv och önskade att det skulle bli så. Arkiven har tyvärr ett mer svårtillgängligt material: ”arkivarien måste kanske ta ut ett material och på något sätt bearbeta och paketera det”. Deras kommunarkiv skulle kunna använda sig av Astrid Lindgren för att locka fler besökare, men har valt att inte göra det, eftersom de anser att det redan är så överexploaterat i bygden. Hon vill snarare lyfta arkiven, för arkivens skull. För att skapa uppmärksamhet och synergieffekter har de haft samordnade arkivutställningar med andra arkiv/kommuner och det är sådana samarbeten, samt olika ABM-centra som Heimonen tror är viktiga för att kunna utveckla arkiven som besöksmål. Arkivet och dess personal försöker delta i så många samarbeten och samverkningar med andra kommuner och arkiv som de hinner, och även om de tillhör Vadstena landsarkivs upptagningsområde så brukar de åka på Landsarkivet i Lunds årliga kommunkonferens.

När intervjun går över på arkiv som besöksmål, säger Heimonen ”om det vore så väl”. Hon anser att arkiven behöver synliggöras och där är marknadsföring en stor del. När kommunarkivet i Vimmerby skulle digitalisera sin bildsamling så anställde de en marknadsförare, eftersom de insåg vikten av att uppmärksamma och synliggöra de digitaliserade bilderna. Här såg arkivet att nästan vem som helst skulle kunna digitalisera bilderna, men inte alla skulle veta vad man skulle göra med dem efteråt för att maximera exponering och uppmärksamhet.²⁴

Värmlandsarkiv

Värmlandsarkiv är arkivbildare både inom statlig, regional och lokal sektor. Deras huvudman är Region Värmland, samtidigt som de är landsarkiv för Värmlands län. Praktiskt innebär detta att de får uppdrag från både Värmlands län och Riksarkivet. Värmlandsarkiv tillhör tillsammans med några andra

²³ En arkivväska är en pedagogisk resurs som används mot skolor, det brukar ingå exempelvis kopierade handlingar som nästan ser äkta ut, lärarhandledningar, fotografier m.m. (Sjögren & Lundström, s. 11ff.)

²⁴ Heimonen, Anki, kommunarkivarie på Vimmerbys kommun- och föreningsarkiv, intervju 2011-03-08, inspelning i författarens ägo.

institutioner Arkivcentrum Värmland²⁵ med säte i Karlstad. I Värmland har man ett väl utvecklat ABM-samarbete med samlokalisering, inom detta samarbete genomförs olika utbildningar för att bredda kompetensen bland personalen. Något de deltagit i är att lära sig mer om utställningsproduktion. Tack vare detta arkivcentra-koncept kan de erbjuda ett brett utbud för besökare. På Karlstads universitet finns arkivkunskap inbakat i olika program och kurser, så här finns ett naturligt samarbete med universitetet. Arkivet har olika öppet husarrangemang som genomförs tillsammans med brukarorganisationer, t ex släktforskarrörelsen. Besöksmiljön på Värmlandsarkiv genomgår i nuläget en uppfräschning med stöd från biblioteksvärlden. Arkivet har samarbeten med hotell och turistbyråer samt deltagar med regionens övriga kulturresurscentra, i bl.a. kontakterna med skolor i området.

Värmlandsarkiv arbetar kontinuerligt med frågan om att locka nya besökare. De försöker vara ”synliga i delvis nya/oväntade sammanhang, för att visa att arkiven är relevanta i samhället”. Riktade insatser görs även för att försöka nå nya användargrupper. Bergman skriver att turister även besöker arkiv, och att Värmlandsarkiv har god erfarenhet av turister. Speciellt på sommaren har arkivet turister i form av både nationella och internationella besökare. Hon formulerade sig så här när det gäller besökare: ”Folk reser för att ta del av arkiv, men arkiv kan också användas för att stärka besöksmiljöer”. Hon anser att arkiv har en naturlig plats inom kulturturismen, inte minst som en potentiell leverantör av berättelser till upplevelsemiljöer/besöksmål.

När det gäller arkiv som besöksmål styrs detta till viss del av diverse styrdokument, bland annat det regionala utvecklingsprogrammet *Värmland växer*²⁶. Deras verksamhetsplanering är anpassad och utgår ifrån detta utvecklingsprogram och de förhåller sig till strategier för hur man varumärkesbygger kring länet Värmland. Bergman anser att ”en väl fungerande arkivverksamhet är en viktig resurs i en regions infrastruktur på kulturområdet, och en del av det samlade utbud som kan bidra till att locka besökare”. Bergman beskriver deras utåtriktade verksamhet, att de förutom den traditionella forskarsalsforskningen, tar ”emot studiebesök, håller föredrag, är ute i andra verksamheter och håller föredrag, skriver artiklar, är med i artiklar i tidningar, tv-program dvs. aktiva i media, ger ut böcker, håller kurser”.

Bergman anser att det är bra med besökare till arkiven och att ”arkivinstitutioner ska vara arenor för forskning, möten och bildning”. Detta är viktigt eftersom ”arkiven ska användas, det tillhör kulturarvet dvs. det tillhör alla och det är ingen mening att bevara en massa information om den inte tillgängliggörs”. En farhåga Bergman delade med sig var att det kan vara lätt att man ”fokuserar för mycket på de ärenden/frågor som måste klaras av för dagen, och inte har varken tid eller kraft att arbeta för att bli ett attraktivt besöksmål” och att ”det kräver både resurser och uthållighet för att etablera en arkivinstitution som ett naturligt besöksmål”.

²⁵ Förutom Värmlandsarkiv ingår även Folkrorelsernas arkiv för Värmland, Emigrantregistret, Landstingsarkivet och Karlstads kommunarkiv (Arkivcentrum Värmland).

²⁶ *Värmland växer – och känner inga gränser*. Regionalt utvecklingsprogram 2009-2013 (Region Värmland)

Värmlandsarkiv och Bergman tror samtidigt att det finns en viss skillnad i perspektiven mellan de olika arkivsektorerna, där öppenheten av tradition är betydligt större inom den enskilda sektorn. Bergman tror att detta kan bero på att finansieringsmodellen inom den enskilda sektorn förutsätter ett mer aktivt förhållningssätt till ”kunder/intressenter”.²⁷

Ancestral Tourism

Västra Götalandsregionen har via ett utdelat uppdrag påbörjat en förstudie för Ancestral Tourism (släktforskningsturism) i Sverige. Deras ambition är att även arkiven ska bli en del av besöksnäringen i samband med att de blir en del av regionens släktforskningsturism. Initiativet och idén till förstudien kommer från Skottland och Irland, där släktforskningsturism under många år har varit en stor industri. En del av förstudien innebär ett samarbete med Skottland, där en del av förstudiedelegationen var på besök under hösten 2010. Vuxenskolan är den organisation som fått i uppdrag av Västra Götalandsregionen att utföra förstudien, där Dalsland och före detta Skaraborgs län står i fokus för studien. Västra Götalandsregionen är beställare, utifrån en utförandemodell som hör samman med deras kulturpolitiska uppdrag. De låter andra göra jobbet, det vill säga tänka åt dem, men det är VG som bestämmer. Denna pågående förstudie är ett underlag, och innan fler steg tas är det inte omöjligt att det tas fram fler underlag. Tanken med förstudien och projektet med Ancestral Tourism är att det är ett uppifrån initiativ (VG-regionen) som ska få ett nerifrån initiativ (exempelvis hembygds- och folkbildningsrörelsen).

Västra Götalandsregionen har en knapp miljard att lägga på kulturen, och dessvärre har arkiven inte varit den stora grenen. När förstudien skulle göras så fördes en diskussion med arkiven i regionen, men enligt Thomas Olsson kände arkiven att det kunde bli problem med genomslagskraften om direktiven om släktforskningsturism kom ”uppifrån” arkiven. Eftersom släktforskning är stort bland hembygdsföreningar (ca 500 stycken i VG-regionen) och inom folkbildningsfären så kändes det naturligt att föra ett samtal med dem om möjligheten för någon av dem att genomföra förstudien. Förstudien sker som en modellering för att bygga upp en stark släktforskningsturism. Där fokus kommer att vara på att bygga upp sin egen identitet och söka sin släkts hemvist. Personer som turistar med fokus på att finna vart släkten kom ifrån efterfrågar oftast den extremt lokala turismen. Anledningen till att Dalsland är ett av objekten i förstudien är att det var det landskap där en stor andel av befolkningen lämnade Sverige vid emigrationen. Att förstudien har begränsade försöksytor är ett sätt att börja geografiskt och är utvalt av just det praktiska skälet att många emigrerade från Dalsland och Skaraborg under 1800-talet. En stor del av att turismen innebär att skapa förutsättningar för ett större utbud i bred bemärkelse. Det specifika projektet med förstudien handlar om ett fokus på att folk ska komma och besöka VG-regionen. Fokus ligger på att turisterna blir kunder i regionen och därför hamnar även en del av detta fokus på affärsutveckling, för att det ska vara attraktivt som möjligt för de kunder/turister man vill locka.

²⁷ Bergman, Helén, arkivarie på Värmlandsarkiv i Karlstad, e-postintervju 2011-03-15, kopia i författarens ägo.

Än så länge befinner sig förstudien fortfarande i en uppstartsfas. Denna uppstart har från idé till start på förstudien tagit ca tre år, under dessa tre år har diverse samtal pågått. Under dessa år har även ett samarbete med Riksantikvarieämbetet (RAÄ) funnits, där det har diskuterats hur hela kulturarvet ska kunna bli en resurs, där man ska koppla ihop olika aspekter. Dessvärre har det varit många intentioner och goda idéer men väldigt lite beslutat, vilket inte innebär att det inte är prioriterat hos regionen. Tidsplanen för förstudien är ännu inte fastställd. VG-regionen och Tomas Olsson har bett Vuxenskolan att sätta ihop en plan, men i mars 2011 när intervjun ägde rum hade det ännu inte inkommit någon sådan. Först när förstudien är klar kommer Tomas Olsson och hans kollegor att medverka till att sätta en tidsplan för projektet. Det är en stor utvecklingspotential i denna sorts turism och det finns många intressenter inom VG-regionen, inte minst inom näringslivet. Tomas Olsson är förvånad att Ancestral Tourism inte har fått ett större genomslag i kulturpolitiken, speciellt med tanke på de släktforskarprogram som gått på tv under några år (exempelvis "Vem tror du att du är?", i Sverige och samma koncept under namnet "Who do you think you are?", i Storbritannien och USA). Släktforskningen har genom att det syns mer på tv blivit en folkrörelse, och många som kommer från andra delar av vårt land skulle säkerligen vilja resa i sitt eget land och se den plats varifrån de härstammar.²⁸

Turistekonomiska modellen

För att få en annan aspekt av arkiv och turism har i undersökningen även inkluderats information om den Turist Ekonomiska Modellen (TEM). I Sverige är det främst ABM-resurs i Västernorrland som har använt sig av denna metod för att mäta vad bland annat arkiven drar in i kronor och ören. De kallar det att de gör turistekonomiska mätningar. Dessa visar på ett ungefärligt sätt vad kulturen och i vårt fall framförallt arkivet drar in i exempelvis turistnätter och hur mycket turisterna/besökarna spenderar vid sitt besök. Enligt Märta Molin på ABM Resurs togs initiativet till TEM främst för att det fanns så få studier kring kultur och tillväxt. Mätningarna har använts av de organisationer som mätts, framförallt politiskt. ABM Resurs hänvisar till de turistekonomiska mätningarna i bl.a. Västernorrlands läns kulturarvsprogram, Kulturarv Nu. Även vid skapandet av Västernorrlands nya regionala kulturplan (nya kulturpolitiken) används mätningarna som en bakgrund.²⁹

Enligt skriften TEM på ABM i Härnösand kan man använda sig av TEM för att bland annat följa upp målsättningar som handlar om satsningar på ökad turism. Man kan till exempel mäta i serier om tre år, men man kan även använda det för att exempelvis mäta effekterna av ett visst evenemang. Mitt Sverige Turism (MST) har sedan mitten av 1990-talet använt TEM för att genomföra undersökningar i Västernorrlands län. De har gjort mätningar vid stora evenemang, men även mätt den betydelse turismen har för mindre orter. För att kunna genomföra turistekonomiska mätningar i Västernorrland använder sig MST av statistik, som kommer från SCB (Statistiska

²⁸ Olsson, Tomas, Kulturutvecklare på Kultursekretariatet i Västra Götalandsregionen, intervju 2011-02-25, inspelning i författarens ägo.

²⁹ Molin, Märta, huvudsamordnare för ABM Resurs i Västernorrland, e-postintervju 2011-03-14, kopia i författarens ägo.

Centralbyrån), SCR (Sveriges Camping- & stugföretagares Riksorganisation), och TDB (Rese- och Turistdatabasen)³⁰ samt Ligo (Västernorrlands egen turistdatabas). Till detta tillkommer egna intervjuer och statistik som de olika kommunerna i länet genomför varje år (TEM på ABM i Härnösand). Under våren 2005 föredrog Mitt Sverige Turism vid ett möte med nätverket *ABM Kulturarv* kulturens roll för turism och tillväxt i Västernorrlands län. Resultatet av detta möte blev att institutionerna bakom ABM Resurs, som består av Landsarkivet Härnösand, Länsbiblioteket Västernorrland och Läns museet Västernorrland, enades om att tillsammans med MST genomföra en turistekonomisk analys av de tre verksamheterna (Molin 2006, s. 11). Resultatet av analysen visade att kulturarvssektorn bidrar med omkring 38 miljoner till turismsektorn i Härnösands kommun (Läns museet Västernorrland & Länsstyrelsen i Västernorrlands län 2007).

Enligt mätningarna beräknas Landsarkivet Härnösand ge 54 årsverken genom turismen³¹, att jämföra med att turismen i Västernorrland genererade ca 2100 årsverken samma år (2005). Under 2005 då den första mätningen gjordes hade man ca 4500 besökare till Landsarkivet, varav mätningarna visade att dryga 3000 inte kom från Härnösands kommun. De besökare som hade arkivet som huvudsyfte för sitt besök gav ungefär 1900 betalande gästnätter i kommunen, vilket i sig starkt bidrog till att kommunens omsättning steg med över 1,5 miljon. Utöver gästnätterna så handlade besökarna även i affärer och åt mat, vilket genererade ytterligare skattekrönor i omsättning (Molin 2006 s. 20). En av mina frågor till Märta Molin var hur man rent allmänt kunde använda resultaten och hur de har använt sina resultat. En del av de svar hon gav mig var att resultaten och vinsterna av TEM finns återgivna i de skrifter som ABM-resurs utgivit. En av de viktigaste vinsterna var:

En ökad medvetenhet hos institutionerna om vilken roll man spelar i ett turistiskt sammanhang kan på sikt bidra till att ABM och kulturen i stort tar större plats och ansvar i länets tillväxtarbete. Även andra aktörer; politiker, tjänstemän etc. förväntas ha en större kunskap om sambanden mellan ABM och kultur och tillväxt. Fördjupad samverkan med länets turismorganisation (och på sikt turismbranschen) gör att institutionerna kan ta mer ”samlade grepp” när det gäller satsningar på turism, tillväxt och kultur. Samordningsvinsterna blir förhoppningsvis lättare att upptäcka (Molin 2006, s. 20).

Mätningarna har visat att många besökande i Härnösand har besökt alla de tre stora ABM-institutionerna (Landsarkivet, Läns museet & Länsbiblioteket) och genom att institutionerna kan se dessa mönster så kan de tillsammans med ABM-resurs fundera över olika paketlösningar för besökare. De kan samtidigt i ”större utsträckning arbeta med riktad reklam och marknadsföring, med utgångspunkt i besöksstatistiken” (Molin 2006, s. 11).

³⁰ TDB (Rese- och Turistdatabasen) är en databas som årligen intervjuar en stor mängd svenskar om deras turistvanor (Molin 2006).

³¹ I samma mätningar framgick det att Läns museet Västernorrland genererade 66 årsverken och att Sambiblioteket Härnösand, Mittuniversitetets bibliotek, kommunbiblioteket och länsbiblioteket tillsammans genererade 28 årsverken (Molin, 2006, s. 8-10).

Sammanfattande analys, slutsatser och diskussion

Syftet med uppsatsen har varit att undersöka relationen mellan arkiv och kulturturism och hur man inom arkivvärlden förhåller sig till detta. Konkret har detta i uppsatsen inneburit att jag genom intervjuer och litteraturstudier har försökt ta reda på hur och om de utvalda arkivens arkivarier använder sig av (kultur)turism och exempelvis marknadsföring för att locka nya besökare till sina institutioner. I intervjuerna med personer från de tre huvudaktörerna vid utbyggnaden av Arkivcentrum Syd i Lund försökte jag via intervjuerna se hur de funderat kring om det nybyggda ACS kan komma att bli ett besöksmål, och hur och om de arbetar för att detta ska bli verklighet. Genom intervjuerna och de halvöppna frågor jag ställde försökte jag få fram de attityder som finns gentemot att öppna upp arkiven mer, och speciellt om det finns någon form av förändringsobenägenhet. Den övergripande forskningsfrågan handlar om *Hur och om arkiven arbetar för att arkiven ska bli besöksmål och en del av kulturturismen.*

Mer konkret hade jag följande forskningsfrågor som jag vid intervjuerna utgick ifrån: Ser arkivarierna arkiven som besöksmål och som en del av kulturturismen? Har de enskilda institutionerna några formulerade strategier, planer eller uppdrag för att bli besöksmål? Vill arkivarierna att arkiven ska bli besöksmål? Om inte, varför? Finns det en konservatism inom den svenska arkivsektorn när det gäller att öppna upp arkiven mer som besöksmål? Dessa frågor användes även vid bearbetningen av intervjuerna och viss kategorisering utefter dem återfinns i avsnittet om ACS utbyggnad, denna kategorisering gjordes i detta avsnitt för att visa på en tydlighet och en struktur.

De viktigaste slutsatserna jag kan se utifrån de intervjuer och studier jag har genomfört under uppsatsarbetet är kortfattat att:

1. Det finns en mycket positiv attityd gentemot att öppna upp arkiven mer.
2. Samtidigt finns det en försiktighet och en medvetenhet om att det kan ta tid för arkiven att bli besöksmål.
3. Det finns en tydlig insikt om att det krävs en kompetensutveckling och en kompetenshöjning bland arkivarier inom utåtriktad verksamhet, främst när det gäller att förpacka arkivmaterialet för att göra detta mer lättillgängligt.
4. Det finns stora förhoppningar på ABM-samarbeten och Arkivcentrum. Många av de intervjuade såg positivt på samlokaliseringar och ansåg att de var viktiga för utvecklingen, samtidigt som de såg vissa faror.

Sammanfattning av intervjuerna

För att kort sammanfatta intervjuerna så var alla tre intervjupersoner på ACS intresserade av utåtriktad verksamhet och såg positivt på att ACS skulle kunna bli ett besöksmål. Dock var de alla väl medvetna om att det kommer att behövas mycket arbete och samarbete dem emellan för att samordna den utåtriktade verksamheten samt hur denna ska marknadsföras. Vid tiden för intervjuerna hade de tre huvudaktörerna inte någon fast strategi och plan för hur den utåtriktade verksamheten ska komma att se ut vid det nya ACS när det slår upp portarna under 2012. Klart är dock att de är väl medvetna om att de behöver samarbeta och diskutera gemensamt

för att på bästa sätt lösa uppgiften med att locka besökare till detta stora arkivcentrum. Gemensamma samtal hade börjat inledas vid den sista intervjun, men var fortfarande väldigt mycket i ett inledningsskede. När nybygget står färdigt och alla flyttat in beräknas personalstyrkan uppgå till sammanlagt ca 150 personer, vilket är mer än tre gånger så mycket som idag.

Under rubriken *Perspektiv från tre arkiv* framkom att samtliga informanter var rörande överens om att turism kan användas som ett verktyg för att locka nya besökare till arkiven. Hur detta ska ske och hur tiden och pengarna ska räcka till är svårare att finna ett svar på, även om det redan idag i varierande grad pågår utåtriktad verksamhet på dessa institutioner. Förstudien om Ancestral tourism i Västra Götalandsregionen är intressant, även om de ännu bara är på planerings och förstudieplanet. När denna blir färdig och modeller för hur det kan se ut i Sverige tas fram hoppas jag att detta kan användas även på andra orter/platser i Sverige. Ännu finns det dock ingen tidsplan för när förstudien ska vara färdig, planerna går sakteliga framåt. TEM finns här för att visa ett exempel på hur man kan göra för att mäta hur många som besöker verksamheten samt hur mycket pengar de spenderar i regionen. Detta kan sedan användas för att visa att institutionerna har många besökare och att dessa genererar inkomster till regionen som de borde få ta del av.

Koppling till litteratur

Utifrån teori och tidigare forskning samt resultatredovisningen har jag försökt att gruppera några korta avsnitt där jag reflekterar och relaterar resultaten till min undersökning. Det jag har upplevt är centralt i problematiken är: ekonomi & politik, nischarkiv & samarbetslösningar, autenticitet & integritet samt yrkesintegritet & maktperspektivet. Dessa kommer jag nedan att använda som rubriker.

Ekonomi och politik

Mycket av ekonomin när man talar om arkiv handlar även indirekt om politik, eftersom de flesta arkiv (med undantag för vissa enskilda och privata arkiv) har direktiv från stat eller landsting. Arkiven är, som Adam Hildestål påpekade, skattefinansierade verksamheter som inte sällan har mål de måste uppnå för att inte få sänkt budget. Därför blir det lätt ett Moment 22 som Per Lundin på Blekingearkivet talade om. För att få fler besökare måste man satsa mer på marknadsföring, men det finns inga medel för marknadsföring och de höjda anslagen får man bara genom ett högre besöksantal. Resurser på kulturarvsinstitutioner är nästan alltid knappa och de som arbetar inom dessa organisationer prioriterar ständigt om i budgeten för att försöka få det att gå ihop. Vissa lyckas bättre än andra men alla har olika förutsättningar där olika faktorer kan spela in. Om och när ett arkiv måste kunna visa på hur många besökare de har haft kan det även vara en fördel att kunna visa på hur mycket kommunen, regionen och/eller staten har tjänat på deras besökare.

Ett sätt att göra detta är att använda Turistekonomiska analyser, eftersom dessa enligt Märta Molin kan ge en ökad medvetenhet hos institutionerna om vilken roll man spelar i ett turistiskt sammanhang och ett mer samlat grepp om vad och vilka satsningar som kan behövas på turism, tillväxt och kultur. Dessa mätningar kan fungera som ett politiskt och ekonomiskt verktyg när budgeten ska omförhandlas, både om man har ett positivt eller negativt resultat. Om resultatet är negativt kan

argumenten vara att det beror på arkivets läge, placering, lokaler, brist i marknadsföring, osv. Om resultatet å andra sidan är positivt kan man använda det för att peka på att arkivet drar in skattekonor och på så sätt legitimerar sitt existerande. Drar man in pengar så borde man få en del av den kakan. Allt med TEM behöver inte vara positivt och det finns säkert andra sätt att visa värde på än genom dessa mätningar, men det är ett sätt. Det omgivande samhället, dvs. politiker, och finansiärer, dikterar vanligen arkivens verksamhet, med metoder som exempelvis TEM kan de på ett lättare sätt använda sig av ett ekonomiskt språk och på så sätt ta kontroll över sitt eget öde och försöka ändra den ekonomiska situationen. Arkiven har samma problematik med detta som bibliotek och museer har, marknad kontra uppdrag. Alla tre behöver medel för att kunna vara en del av besöksnäringen, speciellt arkiven och biblioteken, eftersom tillgång till dessa ska vara gratis.

Peter Aronsson hade i antologin *Hur djup är kulturens brunn: en antologi* en intressant passage om faktumet att kulturarvet ska vara gratis och tillgängligt för alla. Han föreslog att man som ett led i att ändå försöka inbringa någon form av intäkt skulle avgiftsbelägga parkeringsplatserna i anslutning till kulturarvsinstitutioner (Aronsson 2002, s. 41-43). Detta anser jag och säkerligen många med mig vara en mindre genomtänkt lösning som på samma sätt som en avgift inne på institutionerna skulle exkludera vissa grupper i samhället. En annan lösning är att följa dagens trend med kultursponsring, något som inom arkiven fortfarande till viss del är tabu. Många har heller inga riktlinjer för hur detta ska gå till, och därför väljer de istället att avstå.

Vikten av marknadsföring av arkiven och deras samlingar uppmärksammas mer och mer. Exempelvis berättade Anki Heimonen under min intervju med henne att arkivet i Vimmerby anställde en marknadsförare när deras digitaliserade bilder skulle presenteras för allmänheten, vilket gjorde att arkivet och bilderna fick en enorm uppmärksamhet. Även Jonas Grundberg har en intressant passage om marknadsföring och kulturarv i antologin *Kulturarvens dynamik: det institutionaliserade kulturarvets förändringar*, och kopplar det till att man kan använda kulturarvet som marknadsföring av olika regioner och platser (Grundberg 2005, s. 274). Att arkiven själva ska stå för all marknadsföring är inte nödvändigt, utan här kan samordning ge en ekonomisk fördel. Om man samordnar med andra arkiv, hembygdsföreningar, museer eller kommuner spelar inte så stor roll, huvudsaken är att arkiven syns och uppmärksammas i positiva sammanhang. Om och när arkiven genomför olika arrangemang är det viktigt att man kontaktar tidningar och eventuellt lokalradion eller den lokala tv-stationen, för att få så bra exponering av evenemanget som möjligt. Både Heimonen och Bergman berättade att de i olika sammanhang använt sig av dessa medier för att få en bättre exponering.

Nischarkiv och samarbetslösningar

Släktforskningsturism som en form av nischad turistnäring är något som staten och kulturarvsinstitutionerna i Sverige skulle kunna tjäna mycket pengar på. Under åren 1860-1930 emigrerade ungefär 1 300 000 personer från Sverige till Amerika (Persson, 2007). Många av dessa fick barn i Amerika och numera finns flera generationer svenskättade amerikaner, varav en stor del av dessa är intresserade av familjens rötter i Sverige. Här har de nischade kulturarvsinstitutionerna i form av Emigrantinstitutet i Växjö och Emigrantregistret i Karlstad redan insett att släktforskningsturism kan vara

en stor industri. Adam Hidestål talade under min intervju med honom om vikten av nischade arkiv, att lyfta fram något unikt i form av exempelvis SJ:s eller Kockums arkiv och rikta in sig på personer intresserade av detta. Litteraturen talar mycket om släktforskningsturism som en nischad inriktning, och både Fowler, Birtwistle & Ray & McCain nämner det som en viktig aspekt av turismnäringen. Birtwistle berättar även om Skottland och att den skotska staten direkt pekat ut släktforskningsturism som en viktig nischad marknad för turistbranschen (Birtwistle 2005).

En lösning som många verkar förespråka är olika former av samarbeten och samverkanslösningar. Idag byggs det en stor mängd museer och olika besökscentra. Besökscentrumen innehåller inte bara olika arkiv, utan ofta även museer och bibliotek, det vill säga ABM-centra. Detta för att på så sätt försöka maximera upplevelsen för besökaren samt minimera kostnaderna för institutionerna. Mina informanter har som redovisats ovan varit mycket positiva till olika samverkans och samlokaliseringlösningar, vilket verkar ligga i tiden. Även Peter Aronsson skriver om besökscentra i olika former och om de är motiverade eller inte (Aronsson 2002, s. 41-43). En fundering är om vi är på väg eller redan befinner oss i det Kjell-Åke Aronsson påstår, att turismen "har blivit den huvudsakliga formen för hur medborgarna tillägnar sig det svenska kulturarvet". Om detta är ett faktum så kan man fråga sig om det är positivt eller negativt? Är inte grundtanken att alla ska ha tillgång till det och bruka det? Om man då gör det så är kanske inte formen för hur det utförs det viktigaste. Turism är något som många har lätt att ta till sig, eftersom det ofta innebär att informationen på något sätt förpackas. Om detta kan vara en ingång till att få människor intresserade av arkiv så är det enligt min mening endast positivt. Per Lundin är en av intervjupersonerna som var positiva till samlokaliseringar och gav ett exempel på en samlokalisering som fungerat bra: Kulturparken Småland i Växjö.

Autenticitet och Identitet

I samband med olika former av paketering av arkivmaterial ifrågasätts ibland hur det blir med autenticiteten när handlingen i detta fall tas ur i sin kontext och presenteras i form av exempelvis en utställning eller ett föredrag. Paketering av upplevelser och turismlösningar där arkiv ingår är något som flera intervjupersoner tog upp under intervjuerna, men även en stor del av litteraturen talar om detta, exempelvis Silberberg (1995), Pine & Gilmore (1999) och Strömberg (2007). Enligt Heitmann är det både en utmaning och en chans att använda arkiven inom turismverksamheten och upplevelser, speciellt med tanke på att man måste värna om dess autenticitet (Heitmann 2011, s. 45).

Enligt Per Strömberg är det Pine & Gilmores politisk-ekonomiska övertygelse att produkter, som exempelvis arkivmaterial, kräver ett mervärde i form av olika upplevelser, där man skapar känslomässiga relationer till en produkt (Strömberg 2007, s. 8). Från känslomässiga relationer är känslan av identitet inte långt borta. Detta talas det mycket om i samband med släktforskningsturism, då turisterna ska få en känsla för hembygd, fast de aldrig varit där tidigare, bara av den anledningen att deras släktingar en gång bott där. Både Tomas Olsson och Anders Salomonsson talar om denna känsla av hembygd som en resemotivation. Enligt författarna Smith, Macleod & Robertson är identiteten beroende på hur vi ser oss själva och är en stor

faktor för varför man reser till ett visst ställe (Smith, Macleod & Robertson 2010, s. 99).

Yrkesintegritet och Maktperspektivet

När det gäller makt hade Tomas Olsson ett resonemang under intervjun om vikten av förankring, spridning och samarbete för att genomföra förändringar. Detta sades i samband med att han berättade varför de valde Vuxenskolan som samarbetspartner i samband med förstudien. Här har och hade VG-regionen en viss makt när det gäller att utse vem som skulle genomföra förstudien. Det naturliga var att tala med arkiven, vilket de gjorde och fick då svaret att arkiven var rädda att det skulle bli ett uppifrändirektiv från dem som inte skulle få så stor genomslagskraft. Istället valde Tomas Olsson och hans kollegor att vända sig till gräsrotterna, hembygds- och folkbildningsrörelserna, som har en bredare kontaktyta när det gäller stora grupper av släktforskningsintresserade människor. På så sätt kommer idéerna snarare från de som är ute i bygderna och ser hur saker fungerar och det blir samtidigt lättare att genomföra de förslag och tankar som uppkommer under förstudien.

Enligt Helén Bergman är det viktigt att arkiv används, men hon poängterar samtidigt att arkivarierna inte alltid har tid och kraft att göra mer än det dagliga arkivarbetet och hon anser detta vara en av orsakerna till att de flesta arkiv idag inte är besöksmål. Detta handlar oftast inte om att arkivarierna prioriterar fel, utan mestadels på grund av deras huvuduppgifter, att framförallt tillhandahålla allmänna handlingar. Offentlighetsprincipen, som är en av de grundläggande stöttepelarna i vår demokrati måste följas, och då får saker som utåtriktad verksamhet ibland stå tillbaka. Här kan det dock skilja sig mellan statlig, regional och kommunal sektor och den enskilda, eftersom de inte har samma krav på att tillhandahålla allmänna handlingar.

Arkivarien som sammanställer material inför en utställning eller någon annan form av paketering av arkivmaterial/information är i en maktposition gentemot samhället och den enskilde besökaren. Det är arkivarien som bestämmer urval och autenticitet i de möjliga historier som handlingarna och de saknade handlingarna har. Vad detta betyder i deras vardagliga arbete har inte framkommit i undersökningen men är självklart något som är värt att diskutera. Huruvida de problematiserar faktumet att de har denna maktposition är nog individuellt, precis som frågan hur de hanterar makten. Om detta urval som arkivarierna gör talar även Åse Magnusson, men problematiserar inte det utan konstaterar att så är det, urval görs på kulturarvsinstitutioner precis som i övriga världen (Magnusson 2002, s. 164).

Besvarande av forskningsfrågor

Gustafsson och Karlsson sätter fingret ett problem som arkivsektorn idag dras med, även om de inte talar direkt om arkiv:

Det handlar om att förändra traditionstyngda strukturer och arbetssätt och kanske även om en förändring av den egna yrkesrollen och den egna maktpositionen. Just frågan om maktposition och den kommunikativa praxisen är intimt sammanflätad med kulturturism. Frågan om – och i vissa fall bara begreppet – kulturturism väcker ont blod på många håll i den kulturarvsförvaltande världen. Stereotypa bilder av profithungriga entreprenörer som skor sig på "vårt" kulturarv börjar sväva framför

ögonen på många kollegor. Det finns tydligen en utbredd rädsla för att olika typer av kulturarv ska förvandlas till ett menlöst tingel-tangel i mervärdestörstande kapitalisters händer (Gustafsson & Karlsson 2003, s. 72-73).

Frågan är då vad som ska göras för att förändra dessa strukturer och arbetssätt? Att det finns personer inom arkivvärlden som är rädd att turismen ska slita på arkivmaterialet är sannolikt. Men bättre vore att fokusera på hur man ska göra för att inte slita på det. Det här kan kopplas till min forskningsfråga om förändringsobenägenhet, där arkivarierna ibland inte är medvetna om att de är förändringsobenägna, utan det är beroende på skillnader i tankeperspektiv om det egna uppdraget, omvärldens attityd etc. När det gäller frågan om arkivarierna ser arkiven som besöksmål och som en del av kulturturismen så är väl det generella svaret nej. Samtidigt är det vissa som gör det, exempelvis Värmlandsarkiv tar emot många turister och de turistekonomiska mätningarna visar att personer som jobbar inom både A, B och M är medvetna om att de är en del av turismen. Det finns argument både för och emot att arkiv ska bli besöksmål, det har framhållits som negativt att det kan slita på arkivalierna och att risken finns att autenticiteten förloras när arkivmaterialet förpackas. Många institutioner har planer och strategier när det gäller att locka nya besökare men inte i sig att bli ett besöksmål. Samtidig har de statliga myndigheterna ett uppdrag att förmedla arkivmaterialet, dock inte specifikt hur detta ska genomföras.

Många frågor har fötts med uppsatsen, kanske fler än vad som har besvarats. Tanken med uppsatsen var inte att finna enkla lösningar, utan att uppmärksamma problemet. Några former av idéer och möjliga lösningar har ändå dykt upp under uppsatsen skrivande, framförallt från litteraturen. Gustafsson & Karlsson betonar betydelsen av att ha en öppen och ständig dialog och relation mellan kulturarvsinstitutionerna och deras nuvarande och framtida besökare (Gustafsson & Karlsson 2003, s. 72-73). Hur detta ska ske får institutionerna lösa själva, men med dagens teknik är det inte svårt att ha olika forum. Det kan exempelvis ske via diverse sociala medier där man ber medborgarna att komma med förslag på hur den utåtriktade verksamheten bör se ut för att de ska vara intresserade. Pine & Gilmore talar om förpackade upplevelser som bildar människan och innehåller element av underhållning samtidigt som den är inslagen i estetisk förpackning (Färnström 2010, s. 76). Det är detta arkiven måste försöka åstadkomma, att förpacka arkivmaterialet, presentera det på ett underhållande och estetiskt sätt. Ytterligare ett exempel på nytänkande är Skånes Arkivförbund, som Lars Jörvall nämnde under sin intervju, som har kopplat ihop arkivmaterialet med teater. För att nå nya besökargrupper är det detta nytänkande som behövs.

Avslutning

Uppsatsen fyller ett tomrum som många förmodligen inte ens tänkt på och som förhoppningsvis kommer att förändra synen på hur vi ser på arkiv och hur öppna arkiven är eller bör vara. Oavsett hur uppsatsen mottages i arkivkretsar så tror jag att det här med arkiv som besöksmål kommer att öka, inte minst på grund av den enkla anledningen att man bygger stora jättekomplex i form av Arkivcentrum där man gör snygga entréer, har en shop och bygger hör- och filmvisningssalar. Visserligen kommer det alltid att finnas röster som är både för och emot denna förändring, men frågan är vem som hörs mest? De konservativa, eller de som genomför samlokaliseringar med följderna att dessa institutioner sparar pengar på lokaler och personal, samt annan eventuell samlokaliseringstvinst? Uppsatsen har inte gett några egentliga lösningar på hur arkiv ska profilera sig och vad de ska göra för att bli besöksmål. Detta var heller inte syftet, utan syftet var att uppmärksamma problemet och framförallt undersöka vilka attityder det finns mot att arkiv ska bli besöksmål.

Att fortsätta undersökningen, och då även försöka hitta lösningsförslag är det förslag jag har på vidare forskning. Då behövs ett större underlag, samtidigt som det bör finnas mer tid att förkovra sig i den litteratur som finns om besöksmål och turism. Denna uppsats skrapar bara på ytan: med en längre forskningsperiod skulle man kunna kartlägga mycket av den verksamhet som sker inom besöksnäringen kopplat till arkiv, både i Sverige och i viss mån med en internationell utblick. En viktig poäng med en vidare forskning anser jag skulle vara att försöka hitta lösningar på hur det skulle gå till, vilket säkerligen inte är det lättaste, men inte heller någon omöjlighet. Arkiven är en stor del av vårt kulturarv och det är beklagligt att de inte visas mer för våra medborgare. Det borde vara så att man använder arkivmaterial från de oändliga samlingar som finns till publiken, som idag är ovetandes om vilka skatter som finns i våra gömmor.

Uppsatsen handlar till stor del om hur arkiv kan utveckla och praktiskt genomföra det som de facto är deras uppdrag – öppenhet. Medan ett museum har föremål och möjligheter att presentera dessa och biblioteken har de läsvänliga böckerna som de kan låna ut så har arkiven dokument som inte alltid är lätta att läsa utan ett sammanhang eller till och med vissa förkunskaper och inte lämpar sig till visuella upplevelser i en utställning. Jag har bl.a. diskuterat släktforskningsturism, men det är viktigt att poängtera att det är inte bara släktforskare som är den primära gruppen för arkiven, och bör heller inte vara det. I en fungerande arkivsektor ska arkiven vara öppna för alla besökare, oavsett om man är turist eller bor ett kvarter från arkivet. Arkivturismen är en del i att öppna upp arkiven mer, att locka nya besökare.

Källförteckning

Almeida Santos, Carla & Yan, Grace (2010). Genealogical Tourism: A Phenomenological Examination. *Journal of Travel Research [Elektronisk]*, 49(1), 56-67. Artikeln finns att hämta på: <http://jtr.sagepub.com/content/49/1/56>

Andersson, Caroline & Feinhals, Karin (2007). *Kulturarvsturism – för vem och i vilket syfte? – En studie kring kulturarv som besöksmål*. Magisteruppsats 10p, VT - 2007, Lunds Universitet, Institutionen för Service Management.

Andersson, Jonas (2010, 19 november). Norra Europas största arkiv byggs i Lund. *Skånska Dagbladet [Elektronisk]*. Hämtad från <http://www.skanskan.se>

Arkivcentrum Värmland (<http://www.arkivcentrumvarmland.se/>).

Arkivens dag (<http://www.arkivensdag.nu/>).

Aronsson, Kjell-Åke (2001). Cultural identity and cultural tourism in strategies for regional development. I Eva Åhlström (red.), *Cultural itineraries in rural areas: go cultural with Pleiades!*. Llangollen: ECTARC.

Aronsson, Kjell-Åke (2003). Kulturturism – en trend i tiden? I Kjell-Åke Aronsson & Christina Frimodig (red.), *I kulturarvets fotspår: nya möjligheter för svensk turism*. Östersund: ETOUR.

Aronsson, Peter (2002). Historiens brunn – kulturarvet som ok, spann eller vatten för samhällsbygget? I Gösta, Blücher, & Göran Graninger, (red.), *Hur djup är kulturens brunn: en antologi*. Vadstena: Stift. Vadstena forum för samhällsbyggande.

Aronsson, Peter (2005). Ett forskningsfält tar form. I Peter Aronsson & Magdalena Hillström (red.), *Kulturarvens dynamik: det institutionaliserade kulturarvets förändringar*. Norrköping: Tema Kultur och samhälle, Campus Norrköping, Linköpings universitet.

Audelius, Emma; Olsson, Pamela; Odin, Sophie (2009). *Att mäta turistkonsumtion - en utmaning för hela turismnäringen*. Lunds Universitet, Campus Helsingborg, Institutionen för Service Management.

Bederoff, Dennis (2003). Turistnäringen – attraktionskraftens ekonomi. I Kjell-Åke Aronsson & Christina Frimodig (red.), *I kulturarvets fotspår: nya möjligheter för svensk turism*. Östersund: ETOUR.

Birtwistle, Moira (2005). Genealogy tourism - The Scottish market opportunities. I Novelli, Marina (red.), *Niche tourism: contemporary issues, trends and cases*. Oxford: Elsevier.

- Braunerhielm, Lotta (2002). Plats, kulturarv och konsumtion. I Marianne Nilsson, *Kulturarvet som resurs för regional utveckling*. Umeå: CERUM, Umeå University
- Brown, Frances (1998). *Tourism reassessed: blight or blessing?*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Cole, Sam & Razak, Victoria (2009). Tourism as future. *Futures*, 41(6), 335–345.
- Coles, Tim, Duval, David Timothy & Hall, C. Michael (2004). Tourism, mobility and global communities: New approaches to theorising tourism and tourist spaces. I William F. Theobald (red.) *Global Tourism*. (3. ed.) Maryland Heights, MO: Butterworth-Heinemann.
- Denick, Lars (1998). Hur formas individers identiteter i ett föränderligt samhälle? I Ann Emilsson & Sven Lilja (red.), *Lokala identiteter – historia, nutid, framtid*. Gävle: Högsk. i Gävle-Sandviken.
- Emilsson, Ann & Lilja, Sven (red.) (1998). *Lokala identiteter – historia, nutid, framtid*. Gävle: Högsk. i Gävle-Sandviken.
- Faletar, Sanjica & Bosančić, Boris (2005). Can archivists, librarians, museologists and IT specialists join hands to do a better job? Paper presenterat vid World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council: "*Libraries - A voyage of discovery*" 14-18 Augusti 2005. Norge, Oslo.
- Fowler, Simon (2003). *Ancestral Tourism*. Hämtad 21 mars 2011 från Tourism Insights, <http://www.insights.org.uk/articleitem.aspx?title=Ancestral+Tourism>.
- Fägerborg, Eva (1999). Intervjuer. I Lars Kaijser & Magnus Öhlander, *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Färnström, Maud (2010). *Rörelse i tid och rum. Hembygd, hembygdsrörelse och kulturturism i då – nu – och framtida perspektiv*. Lund Studentlitteratur.
- Geertz, Clifford (1973). *The interpretation of cultures: selected essays*. New York: Basic Books.
- Grundberg, Jonas (2002). *Kulturarv, turism och regional utveckling*. Östersund: European Tourism Research Institute (ETOUR).
- Grundberg, Jonas (2005). Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning: utveckling eller konflikt? I Peter Aronsson & Magdalena Hillström (red.), *Kulturarvens dynamik: det institutionaliserade kulturarvets förändringar*. Norrköping: Tema Kultur och samhälle, Campus Norrköping, Linköpings universitet.
- Gustafsson, Anders & Karlsson, Håkan (2003). Dialog – ett måste i framtidens kulturturism! I Kjell-Åke Aronsson & Christina Frimodig (red.), *I kulturarvets fotspår: nya möjligheter för svensk turism*. Östersund: ETOUR.

Hansen, Kjell (1999). Försäljning, vandrarhem, servering! Om kulturarv och landsbygdsutveckling. I Tom O'Dell (red.), *Nonstop! Turist i upplevelseindustrialismen*. Lund: Historisk media.

Heitmann, Sine (2011). Authenticity in Tourism. I Peter Robinson, Sine Heitmann & Peter U. C. Dieke (red.), *Research themes for tourism*. Wallingford, Oxfordshire: CABI.

Huldt, Anders (2000). Six paths to the future. I Eva Åhlström (red.), *Cultural itineraries in rural areas: go cultural with Pleiades!*. Llangollen: ECTARC

Josiam, Bharath M. & Frazier, Richard (2008). Who Am I? Where Did I Come From? Where Do I Go To Find Out? Genealogy, The Internet, and Tourism. *Tourismos: An international multidisciplinary journal of tourism*. 3(2), 35-56.

Kulturarv sydost (u.å.). *Om oss*. Hämtad den 30 maj 2011 från Kulturarv sydost, <http://www.abmblekinge.se/>

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lanfant, Marie-Françoise, Allcock, John B. & Bruner, Edward M. (red.) (1995). *International tourism: identity and change*. London: Sage

Lowenthal, David (1998). *The heritage crusade and the spoils of history*. 1. paperback ed. Cambridge: Cambridge University Press

Länsmuseet Västernorrland & Länsstyrelsen i Västernorrlands län (2007). *Kulturarv nu [Elektronisk resurs]: strategiskt kulturarvsprogram för Västernorrland: utsikter 2007-2010*. Härnösand: Länsstyrelsen i Västernorrland.

MacCannell, Dean (1976). *The tourist: a new theory of the leisure class*. New York: Schocken books.

Macleod, Donald V. L. & Carrier, James G. (red.) (2010). *Tourism, power and culture: anthropological insights*. Bristol, UK: Channel View Publications.

Magnusson, Åse (2002). Identiteter och konflikter i upplevelsehistoria. I Peter Aronsson & Erika Sandström (red.). *Konsten att lära och viljan att uppleva: historiebruk och upplevelsepedagogik vid Foteviken, Medeltidsveckan och Jamtli*. Växjö: Centrum för kulturforskning, Växjö univ.

McCain, Gary & Nina M. Ray (2003)³². Legacy tourism: the search for personal meaning in heritage travel. *Tourism Management*, 24(6), 713–717.

McKercher, Bob & Du Cros, Hilary (2002). *Cultural tourism: the partnership between tourism and cultural heritage management*. New York: Haworth Hospitality Press

Mitt Sverige Turism (2011). *Om Mitt Sverige Turism*. Hämtad 30 maj 2011 från Mitt Sverige Turism,
http://www.mittsverigeturism.se/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=9

Molin, Märta (2006). *TEM på ABM i Härnösand [Elektronisk resurs]: genomförd på Landsarkivet Härnösand, Sambiblioteket Härnösand, Läns museet Västernorrland*. 1. uppl. Härnösand: ABM Resurs. Tillgänglig på Internet:
<http://abm.ylm.se/pdf/TEM.pdf>

Norstedts ord [Elektronisk resurs] : ditt ordförråd på nätet.. (2000-). Stockholm: Norstedts. Tillgänglig på Internet: <http://www.ord.se/>

Nutek (2008). *Fakta om svensk turism och turistnäring: 2008 års upplaga*. Stockholm: Nutek. Tillgänglig på Internet:
<http://publikationer.tillvaxtverket.se/Download.aspx?ID=1047>

O'Dell, Tom (red.) (1999). *Nonstop!: turist i upplevelseindustrialismen*. Lund: Historiska media.

O'Dell, Tom (red.) (2002). *Upplevelsens materialitet*. Lund: Studentlitteratur

O'Dell, Tom & Billing, Peter (red.) (2005). *Experiencescapes: tourism, culture and economy*. 1. ed. Copenhagen: Copenhagen Business School.

Otterstrom, Samuel M. (2009). Genealogy and Family History. *International Encyclopedia of Human Geography [Elektroniskt via ScienceDirect]*.

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Persson, Magnus (2007). *Coming Full Circle?: return Migration and the Dynamics of Social Mobility on the Bjäre Peninsula 1860-1930*. Diss. Lund: Lunds universitet, Historiska institutionen, 2007.

Pine, B. Joseph & Gilmore, James H. (1999). *The Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage*. Boston, MA: Harvard Business School Press.

³² Ray står som Corresponding Author, dvs. den person som är ansvarig för manuset då det går igenom tidskrifters antagningsprocesser. Artikeln räknas som en s.k. research note.

Praesto, Anja (2003). Kulturturistisk korståg i Västra Götaland. I Kjell-Åke Aronsson & Christina Frimodig (red.), *I kulturarvets fotspår: nya möjligheter för svensk turism*. Östersund: ETOUR.

Ray, Nina M. & McCain Gary (2009). Guiding tourists to their ancestral homes. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality research*, 3(4), 296-305.

Region Värmland (2008), *Värmland växer [Elektronisk resurs]– och känner inga gränser*. Regionalt utvecklingsprogram 2009-2013. Hämtad från Internet: http://www.regionvarmland.se/sites/default/files/grupper/www/V%C3%A4rmland%20v%C3%A4xer/varmland_vaxer.pdf

Riskarkivet (www.riksarkivet.se).

Ross, Lamar (2010). Genealogical Tourism - A New Baby Boomer Phenomenon. Hämtat den 31 januari 2011 från *Ezine Articles*, <http://ezinearticles.com/?Genealogical-Tourism---A-New-Baby-Boomer-Phenomenon&id=4474501>

Sahlin-Andersson & Sevón (2003). Imitation and identification as performatives. I Iris Aaltio, Barbara Czarniawska & Guje Sevón, *The northern lights: organization theory in Scandinavia*. 1. [red.] Malmö: Liber ekonomi.

Salomonsson, Anders (1994). Hemtrakten - var finns den? Om regioner och identitet. I Barbro Blomberg & Sven-Olof Lindquist (red.), *Den regionala särarten*. Lund: Studentlitteratur.

Silberberg, Ted (1995). Cultural tourism and business opportunities for museums and heritage sites. *Tourism Management* 16(5), 361-365.

Sjögren, Eva & Lundström, Catarina (2001). *Historia på riktigt!: arkivpedagogik i praktiken*. Lund: Skånes arkivförb.

Smith, Melanie K., Macleod, Nicola E. & Robertson, Margaret Hart (2010). *Key Concepts in Tourist Studies*. Los Angeles, CA: SAGE.

Smithsonian Institution (2011). *About us*. Hämtad den 30 maj 2011 från Smithsonian Institution, <http://www.si.edu/About>

Southall, Carol & Robinson, Peter (2011). Heritage Tourism. I Peter Robinson, Sine Heitmann & Peter U. C. Dieke (red.), *Research themes for tourism*. Wallingford, Oxfordshire: CABI.

Strömberg, Per (2007). *Upplevelseindustrins turistmiljöer: visuella berättarstrategier i svenska turistanläggningar 1985-2005*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2007.

Sverige. Regeringen (2009). *Tid för kultur*. Stockholm: Regeringen
Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/21/04/a7e858d4.pdf>

Sverige. Regeringen (2011). *Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Riksarkivet*. Stockholm: Regeringen. Tillgänglig på Internet: <http://www.esv.se/StatsliggarenApp/OpenFile?regleringsbrevId=13110&visningTyp=1&mediaTyp=0&period=2011>

Säljö, Roger (2001). Den kunskapande resenären. I Margareta Elg (red.), *På resande fot: 23 forskare skriver om turism och upplevelser*, Östersund: European Tourism Research Institute (ETOUR)

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Urry, John (1990). *The tourist gaze: leisure and travel in contemporary societies*. London: Sage

VisitScotland (u.å.) *Press and media*. Hämtad 20 maj 2011 från VisitScotland, <http://www.visitscotland.com/about-us/press-and-media/>.

Yale, Pat (1991). *From tourist attractions to heritage tourism*. Huntingdon: Elm

Yeomana, Ian, Brass, Danna & McMahon-Beattie, Una (2007). Current issue in tourism: The authentic tourist. *Tourism Management*, 28(4), 1128-1138.

Bilaga 1

Intervjuguide

Dessa frågor var min utgångspunkt vid intervjuerna, men eftersom dessa var semi-strukturerade så varierade de lite beroende på de svar jag fick.

Syftet med denna intervju är att få ditt perspektiv och dina synpunkter när det gäller arkiv som besöksmål och som en del av kulturturismen. Underlaget kommer att användas inom ramen för min mastersuppsats och jag kommer att citera och referera från intervjun i uppsatsen. Börja gärna med att beskriva er verksamhet, ungefär hur många besökare ni har osv.

Utåtriktad verksamhet

- Har ni några krav ovanifrån att ni ska ha någon utåtriktad verksamhet?
- Hur ser er befintliga utåtriktad verksamhet ut idag?
- Bedriver ni idag någon slags förmedling (kan betyda olika men skriv så som ni upplever det)?

Besökare

- Vem föreställer ni är era besökare? Beskriv gärna olika besökskategorier.
- Är det bra att ha besökare till arkiven?
- På vilket sätt gagnar det arkivet?
- Har ni några strategier för att locka fler/nya besökare?
- Vad gör ni för att inte mista för många besökare nu när alltmer material digitaliseras?
- Har ni några samarbeten med andra aktörer kring frågor om besökare? Ex. ngt/ngn ABM samarbete/samverkan? Beskriv gärna vilka som är de andra aktörerna.

Kulturturism och besöksmål

- Har du hört talas om kulturturism?
- Är turism något som du tycker är synonymt med arkiv?
- Hur definierar du/vad tänker du på när jag säger "arkiv som besöksmål"?
- Hur ser er marknadsföring ut idag?
- Har ni medel avsatta för marknadsföring?
- Ser du att arkiven har en naturlig plats inom kulturturism alternativt kulturarvsturism eller är det bara för museerna och "monument"?
- Har ni några formulerade strategier/planer eller uppdrag för att bli besöksmål?
- Ser du att det finns en konservatism inom arkivvärlden när det gäller att öppna upp arkiven mer som besöksmål?